ที่ระลึก

ในการฌาปนกิจศพ

คุณแม่ทองอยู่ อินทรลักษณ์

ณ เมรุวัดบางขวาง จังหวัดนนทบุรี

วันอาทิตย์ที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๘

เรื่อง

ที่ระลึก

ในการฌาปนกิจศพ

คุณแม่ทองอยู่ อินทรลักษณ์

ณ เมรุวัดบางขวาง จังหวัดนนทบุรี

วันอาทิตย์ที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๘

เรื่อง

คำปรารภ

เนื่องในการฌาปนกิจ คุณแม่ทองอยู่ อินทรลักษณ์ ซึ่งเป็นมารดาผู้บังเกิดเกล้าของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าใคร่จะพิมพ์หนังสือแจกเพื่อเป็นที่ระลึกและเป็นการสนองพระคุณของมารดาอันเป็นที่รักและเคารพซึ่งได้วายชนม์ไปแล้วนั้นอีกวาระหนึ่งนอกจากที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว และทั้งให้เกิดคุณประโยชน์แก่ญาติมิตรและท่านผู้ใหญ่อันเป็นที่เคารพนับถือทั้งหลายที่ได้กรุณามาในงานฌาปนกิจศพของมารดาข้าพเจ้า ประกอบกับมารดาของข้าพเจ้าซึ่งได้วายชนม์ไปแล้วนั้น ทั้งนี้ก็เนื่องจากโรคภัยไข้เจ็บเป็นต้นเหตุ ซึ่งทั้งนี้ย่อมเป็นของธรรมดาที่ปวงชนจะพึงประสพไม่มากก็น้อย ฉะนั้นเห็นว่าหนังสือที่จะพิมพ์ขึ้นครั้งนี้ก็ควรที่จะเกี่ยวไปในทางโรคภัยไข้เจ็บสักเรื่องหนึ่ง ข้าพเจ้าจึงได้ไปปรารภกับนาย-แพทย์ชุด อยู่สวัสดิ์ ซึ่งเป็นนายแพทย์ทางโรค โสต ศอ นาสิก และจักษุ ของโรงพยาบาลศิริราช ซึ่งเกี่ยวกับเป็นญาติที่รักและนับถือของข้าพเจ้า ว่าควรจะเป็นเรื่องเกี่ยวแก่โรคอะไรจึงจะเหมาะสม โดยฉะเพาะอย่างยิ่งมารดาของข้าพเจ้าได้ป่วยเป็นโรคต้อหินที่ตาจนเป็นเหตุให้ตาทั้งสองข้างพิการ และได้รับการทรมานหมดความสุขเยี่ยงบุคคลทั้งหลายมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑๓ ปีเศษ และนอกจากมารดาของข้าพเจ้าแล้ว ยังมีญาติผู้ใหญ่ตลอดจนประชาชนอีกมากที่ต้องได้รับทุกข์ทรมานเพราะโรคนี้ จึงได้ตกลงที่จะจัดพิมพ์เรื่อง "โรคต้อ-หิน" ซึ่งเป็นโรคที่ร้ายแรงของตาโรคหนึ่ง เมื่อนายแพทย์ชุด อยู่สวัสดิ์

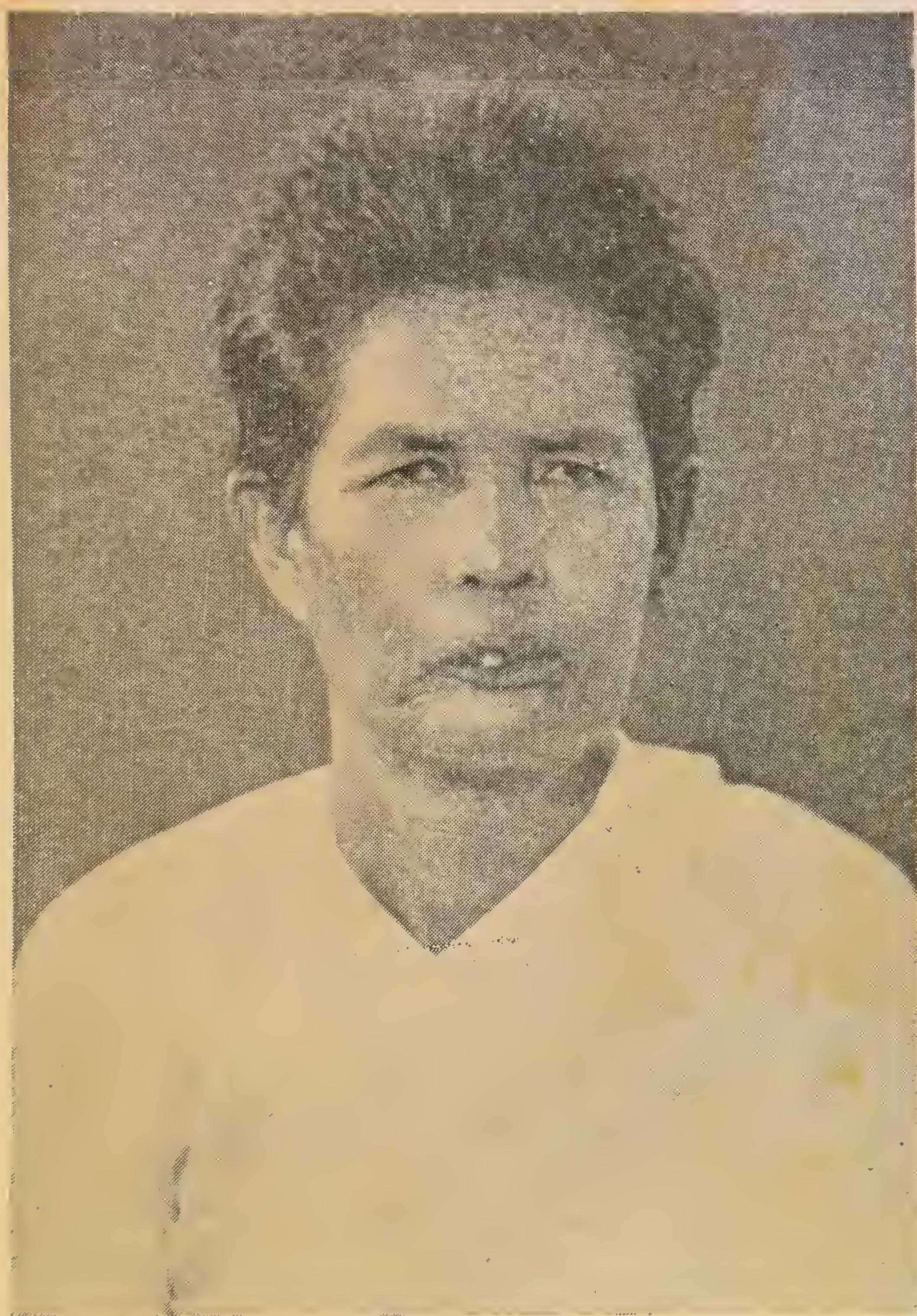
ทราบถึงเจตนาของข้าพเจ้าเช่นนี้แล้วก็ยินดีและเต็มใจรับช่วยเหลือเรียบเรียงให้จนเป็นผลสำเร็จสมความประสงค์ทุกประการโดยมิได้รังเกียจแม้แต่น้อย ทั้งนี้เป็นพระคุณแก่ข้าพเจ้าอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย และนอกจากนี้แล้วมารดาของข้าพเจ้าเป็นผู้ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอยู่เป็นอันมาก ข้าพเจ้าเห็นว่า คู่มือการปฏิบัติงาน "ศาสนพิธี" ของท่านเจ้าคุณสาธุศีลสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร เรียบเรียงไว้ เป็นเรื่องที่มีประโยชน์อยู่มากสำหรับท่านที่จะประกอบกิจการกุศล จึงได้ไปเรียนขออนุญาตพิมพ์ประกอบหนังสือนี้ พระคุณท่านก็อนุญาตให้ด้วยความเต็มใจ

ที่สุดนี้ หากท่านที่เคารพนับถือทั้งหลายได้อ่านและยังประโยชน์ให้เกิดขึ้น เนื่องจากหนังสือเล่มนี้แล้วขอได้กรุณาอุทิศส่วนกุศลบุญราศีให้แก่มารดาอันเป็นที่รักและเคารพของข้าพเจ้า คือ (คุณแม่ทองอยู่ อินทรลักษณ์) ให้ไปเป็นปกติสุขอยู่ในคติสัมปรายภพทุกทิวาราตรีกาล เทอญ.

ร.ท. วิสูตร อินทรลักษณ์

บ้านสวนใหญ่ นนทบุรี

๒๐ มกราคม ๒๔๙๘

นางทองอยู่ อินทรลักษณ์

ชาตะ ๒๔๒๒

มรณะ ๒๔๘๗

ประวัติ

นางทองอยู่ อินทรลักษณ์ เกิด ณ วันจันทร์ เดือน ๘ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ เป็นบุตรนายคุ่ย นางเขียน ทรรพสุทธิ เกิดที่ตำบลสวนหลวง ริมแม่น้ำเจ้าพระยา (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นตำบลสวนใหญ่) อำเภอเมืองนนท์ จังหวัดนนทบุรี มีพี่น้องร่วมบิดามารดา คือ

๑. นางทองอยู่ อินทรลักษณ์

๒. นายโปร่ง ทรรพสุทธิ

มีพี่น้องร่วมบิดา คือ

๑. นายถือ ทรรพสุทธิ

๒. นายล่ำ ทรรพสุทธิ

๓. นายปลั่ง ทรรพสุทธิ

๔. นายเทียม ทรรพสุทธิ

เมื่อเจริญวัยอายุพอสมควรแก่การมีเรือน ได้ทำการสมรสกับนายเชย อินทรลักษณ์ และได้ย้ายมาอยู่กับสามีที่ในคลองสวนใหญ่ (บางตะนาวศรีเดิม) ในท้องที่ตำบล อำเภอ และจังหวัดเดียวกัน ด้วยประกอบอาชีพในการทำสวนและยามว่างก็ได้ประกอบอุตสาหกรรมทำหม้อดินเผาเพื่อช่วยหารายได้ภายในครอบครัวอีกทางหนึ่ง และมีบุตรธิดารวม ๖ คน คือ

๑. นางวาด บุตรตาด (ถึงแก่กรรม)

๒. ด.ช. อินทรลักษณ์ (ถึงแก่กรรม)

๓. นางทองใบ ศรีนาค

๔. นางทองคำ อินทรลักษณ์

๕. ร.ท. วิสูตร อินทรลักษณ์

๖. ด.ช. อินทรลักษณ์ (ถึงแก่กรรม)

นางทองอยู่ เป็นผู้ที่มีอุปนิสสัยใจคอโอบอ้อมอารีย์ต่อเพื่อนบ้านเรือนเคียง รักพี่รักน้อง เคารพในญาติผู้ใหญ่ หมั่นเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง ตลอดจนให้ความอนุเคราะห์และอุปการะเป็นเนืองนิจ เป็นผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ชอบประกอบการบุญการกุศล โดยปกติต้องใส่บาตรทุกวันเป็นประจำ ถึงวันพระก็นำอาหารไปทำบุญตักบาตรและฟังธรรมที่วัด นอกจากนี้เมื่อมีใครมาบอกบุญเรี่ยไรไม่ว่าจะเป็นการบุญหรือการก่อสร้างซึ่งเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ยิ่งเกี่ยวแก่ทางพุทธศาสนาแล้ว ไม่เคยขัดเลยแม้แต่น้อย ต้องร่วมด้วยเสมอไม่มากก็น้อยแล้วแต่กำลังที่จะทำได้ ครั้นพออายุเข้าในปัจฉิมวัยก็เริ่มรักษาอุโบสถศีลในวันพระทุกวันพระ เว้นไว้แต่เจ็บป่วยไม่สามารถไปได้เท่านั้น ยิ่งนานวันก็ยิ่งเกิดศรัทธาแก่กล้าขึ้น ถึงกับอยู่ค้างที่วัดในวันรักษาอุโบสถ ทั้งนี้เพื่อหาทางทำจิตต์ใจให้สงบ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้เดินทางไปรักษาศีลร่วมกับแม่ชีที่วัดสนามพราหมณ์ จังหวัดเพชรบุรี ตลอดเข้าพรรษา ๓ เดือน จึงได้เดินทางกลับ หลังจากนั้นก็เกิดสงครามเอเชียบูรพา และเริ่มป่วยโดยมีอาการฝ้าฟางที่ตา ชั้นแรกเป็นเพียงแต่ข้างเดียว ต่อมาจึงเป็นทั้งสองข้าง และมีอาการปวดศีรษะ ปวดที่ตา ทาง

ครอบครัวจึงได้นำไปตรวจที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ แพทย์ได้รับตัวไว้รักษาพยาบาล อาการปวดก็มิได้ทุเลาลงกลับปวดมากขึ้น นายแพทย์ลงความเห็นว่าเป็นโรคต้อหินและจำเป็นจะต้องทำการผ่าตัด โดยเจาะที่ลูกตาจึงจะทำให้อาการปวดนั้นหาย แต่ก็ไม่รับรองว่าจะเป็นปกติดังเดิม ถึงแม้นายแพทย์จะบอกเช่นนั้นก็ยินยอมให้ทำ เมื่อนายแพทย์ทำการผ่าตัดให้แล้ว อาการที่ปวดเจ็บจึงได้หายไป และอยู่รักษาพยาบาลต่อไปเป็นเวลาเดือนเศษ อาการผ้าฟางก็คงเป็นอยู่เช่นเดิม ประกอบกับในขณะนั้นสงครามเข้าขั้นรุนแรง นายแพทย์จึงอนุญาตให้กลับบ้านได้ หลังจากนั้นก็มิได้ไปทำการรักษาอีก แม้ว่าจะมีใครมาบอกหรือแนะว่าที่นั่นที่นี่มีหมอดีชำนาญในการรักษา เพราะการเดินทางไม่สะดวกและปลอดภัย เมื่อนานวันอาการที่มืดมัวก็เพิ่มขึ้นจนในที่สุดไม่สามารถมองเห็นอะไรได้ กิจวัตต์ที่เคยปฏิบัติหรือกระทำเป็นอันขาดไป แม้กระนั้นในการบุญการกุศลก็หาได้ละทิ้งไม่ คงประกอบอยู่ที่บ้านเป็นประจำทุกปีและอาศัยการฟังธรรมในทางวิทยุกระจายเสียงทุกวันพระ

เนื่องจากการที่ไม่ออกกำลังกายได้แต่นั่ง ๆ นอน ๆ ตลอดมา ยิ่งนานวันร่างกายที่เคยสมบูรณ์ก็เริ่มลดลง อาหารที่เคยรับทานได้ก็ค่อย ๆ ลดลง ร่างกายก็ซูบตามและเกิดเป็นโรคท้องผูกประจำตัวอีกด้วย ต้องสวนหรือถ่ายยาอยู่เสมอ ๆ มิเช่นนั้น ๕-๖ วันก็อยู่ได้โดยไม่ถ่ายเนื่องจากการที่ต้องถ่ายยาเป็นการประจำ จึงมีญาติที่มาเยี่ยมเยียนแนะนำและบอกเล่าว่า ยาถ่ายอย่างนั้นดีอย่างนี้ดีรับทานง่าย บางครั้งช่วยจัดหามา

ให้ก็มี และเจ้าตัวเองก็ชอบยาไทยหรือยาแผนโบราณที่ทำเป็นเม็ดหรือก้อน เพราะรับทานง่ายไม่ขมขื่น

เมื่ออายุเข้ามัชฌิมวัย โรคภัยไข้เจ็บก็เริ่มมาเบียดเบียฬทำให้ร่างกายอ่อนแอลง ประมาณกลางเดือนมกราคม ๒๔๙๗ จึงเริ่มป่วยโดยมีอาการนอนไม่หลับ อาหารทานไม่ใคร่ได้ อุจจาระผูกหลายวัน ผู้พยาบาลจึงได้ให้ยาถ่ายแผนโบราณชะนิดหนึ่งที่เคยรับประทานไป ๒ เม็ด โดยมิได้ถามหรือบอกเล่าให้เจ้าตัวทราบ พอตกถึงเวลากลางคืนจึงมีอาการถ่ายบ่อย จึงเอะใจ และถามผู้พยาบาลว่าให้รับยาอะไรเข้าไป ผู้ให้จึงบอกว่าให้ยาถ่ายอย่างที่เคยรับไป ๒ เม็ด เมื่อทราบเช่นนั้นถึงกับกล่าวออกมาด้วยความตกใจว่า ยาอย่างนี้เคยรับเพียงเม็ดเดียวก็ถ่าย นี่ทานตั้ง ๒ เม็ดมิแย่หรือ หลังจากนั้นอาการถ่ายก็ถ่ายอยู่เรื่อย ๆ แม้จะรับทานยาคุมหรือยาแก้ท้องร่วงอย่างใดอาการถ่ายก็ไม่หยุด ยิ่งนานวันกำลังของร่างกายก็เพลียลงและเกิดเป็นแผลเปื่อยบริเวณขอบ ๆ ทวารหนัก เพิ่มความเจ็บปวดในเวลาทำความสะอาดหลังจากการถ่าย ต่อมาจึงมีอาการไข้แซกขึ้นทั้งนี้เนื่องจากการอักเสบแผลที่เปื่อย อาการเหล่านี้แม้จะให้การรักษาเป็นอย่างดีที่สุดก็ไม่ทุเลาลง อาการมีแต่ทรงกับทรุดตลอดมาจนถึงวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗ เวลาประมาณ ๓๐.๐๐ น. จึงได้ถึงแก่กรรมลงในท่ามกลางความเศร้าสลดของบุตรหลานตลอดจนญาติที่ได้มาอยู่ ณ ที่นั้น โดยอาการอันสงบปราศจากอาการกระวนกระวายใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้ก็คงจะเนื่องด้วยมีจิตต์ใจมั่นอยู่ในพระพุทธศาสนานั่นเอง.

พระคติพจน์

สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ พระสังฆราช

วัดบวรนิเวศวิหาร

อตฺตนา โจทยตฺตานํ ปฏิมํเสตมตฺตนา

จงเตือนตนด้วยตนเอง จงพิจารณาตนด้วยตน

โส อตฺตคุตฺโต สติมา สุขํ ภิกฺขุ วิหาหิสิ

ผู้มีสติคุ้มครองตน จักอยู่เป็นสุข

อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ อตฺตา ว อตฺตโน คติ

ตนเป็นที่พึ่งของตน ตนแลเป็นคติ (ทางดำเนิน) ของตน

อตฺตนา หิ สุทนฺเตน นาถํ ลภติ ทุลฺลภํ

ผู้ฝึกตนดีแล้ว ย่อมได้ที่พึ่งอันหาได้ยาก

อกตํ ทุกฺกฏํ เสยฺโย ปจฺฉา ตปฺปติ ทุกฺกฏํ

ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า (เพราะ) ความชั่วที่ทำแล้ว ย่อมเดือดร้อนภายหลัง

วิสํ ชีวิตุกาโม ว ปาปานิ ปริวชฺชเย

ผู้ใคร่ชีวิต พึงเว้นความชั่ว เหมือนเว้นยาพิษฉะนั้น

อพฺยาปชฺฌํ สุขํ โลเก ปาณภูเตสุ สญฺญโม

ความไม่เบียดเบียฬ คือความสำรวมในสัตว์ทั้งหลาย เป็นสุขในโลก

ชยํ เวรํ ปสวติ ทุกฺขํ เสติ ปราชิโต
ผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้แพ้ย่อมอยู่เป็นทุกข์

อุปสนฺโต สุขํ เสติ หิตฺวา ชยปราชยํ
ผู้ละความชนะและความแพ้เสียได้แล้ว เป็นผู้สงบจึงอยู่เป็นสุข

โลโกปตฺถมฺภิกา เมตฺตา ขนฺติ สาหสวารณา
เมตตาเป็นธรรมค้ำจุนโลก ความอดทนย่อมห้ามความผลุนผลันได้

หิริ โอตฺตปฺปิยญฺเญว โลกํ ปาเลติ สาธุกํ
ความละอายใจและความเกรงกลัวต่อบาป ย่อมรักษาชาวโลกให้อยู่ดีได้

เผาโกรธ

โกรธของเรา เผาเรา ให้เร่าร้อน ขึ้นเก็บซ่อน สุมอก ยิ่งหมกไหม้
จะลามลน คนอื่น เป็นฟื้นไฟ ทุกข์อะไร ร้อนหู แก่ผู้ฟัง
กิริยา หน้าตา ดังท่ายักษ์ ทำค้อนควัก บูดบึ้ง ประหนึ่งคลั่ง
เที่ยวทุบตี หยิกข่วน ล้วนน่าชัง ไฉนยัง เก็บไว้ ให้เผาตน
อยากจะสวย รวยเสน่ห์ คนเหรัก ก็ควรหัก โกรธง่าย สลายร่น
มีเมตตา กรุณา อ่ากมล ขึ้นแทนโกรธ ของตน วิมลคุณ
เทศกาล จำพรรษา ผ่านมามาก จงคิดพราก เชื้อโกรธ พิโรธวุ่น
เผาโกรธไหม้ ในพรรษา หมดทารุณ จักเป็นบุญ บ่มใจ วิไลงาม

พระธรรมปาโมกข์ (วาสน)

วัดราชบพิธ พระนคร

คติเตือนใจ

๏ เป็นอะไรก็ตาม จงเป็น ให้เป็น คือ เป็นบิดามารดา ก็เป็นบิดามารดา "เป็น" เป็นบุตรธิดา ก็เป็นบุตรธิดา "เป็น" เป็นพระเป็นเณร ก็เป็นพระเป็นเณร "เป็น" ฯลฯ.

๏ คำว่า รู้จัก มีคุณค่ามาก คือรู้จักกิน มีกิน รู้จักใช้ มีใช้ รู้จักดี มีดี จึงควรบำเพ็ญตนเป็นคน "รู้จัก" เสมอ จะได้เป็นผู้ไม่ต้องจนใจ.

๏ ปรารถนาให้คนอื่น ทำพูดคิดต่อเราอย่างใด เราก็ต้องทำพูดคิดต่อคนอื่นอย่างนั้น เราทำได้ดังนี้ ความปรารถนาของเราคงสำเร็จแน่.

๏ ถ้าเราไม่ต้องการให้คนอื่นมาบังคับเรา เราต้องบังคับตัวของเราให้ได้ เมื่อเราบังคับตัวของเราให้อยู่ในระบอบแห่งความดีทุกสถานแล้วคนอื่นจะมาทำอะไร.

๏ อุปสรรค เวรภัย ย่อมมาจากพาลชน หามาจากบัณฑิตชนไม่ ขณะใดเราประสพ อุปสรรค เวรภัย ก็พึงทราบเถิดว่าเราเป็นพาลชน ถ้าเราเป็นบัณฑิตชน คงไม่ประสพเช่นนั้น.

๏ เราถูกกิเลสเผาต้องโศรกเศร้าทุกข์ร้อน ถ้าเราเผากิเลส เราจะมีความสุขสถาพร ไม่ทุกข์ร้อน เย็นสบายทั้งกายใจ.

๏ ผู้ระวังเตรียมพร้อมเป็นผู้ได้เปรียบ เพราะฉะนั้นจงเป็นผู้

เตรียมพร้อมเสมอในเหตุการณ์ทุกอย่าง จะได้ไม่เป็นผู้เสียเปรียบ และเสียใจ.

◎ ลาภ, ยศ, สรรเสริญ, สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ คนในโลกต้องประสพ แต่ผู้ประสพแล้ว ไม่ปล่อยให้ความยินดียินร้ายครอบงำใจได้ เป็นผู้ประเสริฐแท้.

◎ จิตต์ใจที่ได้อบรมให้ดีถึงขนาดแล้ว ย่อมมีคุณค่าเหนือกว่าสิ่งใด ๆ ในโลกนี้ จึงสมควรอบรมใจให้เต็มกำลังสามารถ แต่นั้นจะได้ชื่อว่า อยู่เหนือระดับโลก.

◎ ทุกคนต้องตาย จึงควรหัดตายทุกเวลาเข้านอน เพื่อให้ตายดี ตายเป็น เมื่อหัดเป็นแล้ว จะตายเวลาใดก็ได้ ไม่ต้องกลัวตาย และรู้จักตายดีแล้ว.

พระครูโสภณธรรมสาร

คำนำ

การเขียนเรื่องต้อหิน (Glaucoma) นี้ มิใช่จะสอนให้มีความรู้ในวิชาแพทย์ แต่ใคร่จะให้ท่านผู้อ่านได้ทราบเรื่องพร้อมทั้งเหตุผลกลไกของโรคนี้ เพื่อมีความรู้ในการป้องกันตนเองและญาติมิตร เพราะโรคนี้หากเกิดขึ้นและรักษาไม่ถูกหลักแล้ว จะทำให้ตาบอดในเวลาอันสั้น และเพื่อเป็นวิทยาทานสนองคุณแม่ทองอยู่ อินทรลักษณ์ ซึ่งเป็นโรคนี้และพบหมอช้าไป จึงทำให้ท่านพิการขาดความผาสุกในบั้นปลายแห่งชีวิต ฉะนั้นหากท่านผู้อ่านได้ทราบเรื่องโรคนี้และใช้ป้องกันตนเอง หรือใช้แนะนำผู้อื่นให้เป็นประโยชน์ ก็เท่ากับได้กุศล ขอกุศลอันนี้จงแผ่ไปยังคุณแม่ทองอยู่ อินทรลักษณ์ ให้ได้สุขในภพอื่นต่อไปด้วย.

ชุด อยู่สวัสดิ์
โรงพยาบาลศิริราช

๓๐ มกราคม ๒๔๙๘

โรคต้อหิน (GLOUCOMA)

โดย

นายแพทย์ชุด อยู่สวัสดิ์ ร.พ. ศิริราช

ตามปทานุกรมสำหรับนักเรียนของกรมตำรา คำว่า "ต้อ" คือ ชื่อโรคอย่างหนึ่งเกิดที่ลูกตา มีพิษทำให้ ปวด เจ็บ โรคอย่างนี้มีชื่อต่าง ๆ เช่น ต้อเนื้อ ต้อกระจก ฯลฯ

คำว่า "หิน" คือธาตุชะนิดหนึ่ง อยู่ตามเขา

คำว่า "ต้อหิน" เราหมายถึงโรค "ลูกตาแข็ง" หรือ "แรงดันของลูกตาสูง" ทำให้มีอาการ ตามัว มืด และบอดได้ใน ๒๔ ชั่วโมง ปวดเบ้าตา ขมับ หน้าผาก หรือปวดศีร์ษะ ที่ลูกตาอาจไม่ปวด ตาอาจแดงหรือไม่แดงก็ได้ เยื่อตาช้ำบวมเล็กน้อย รูของม่านตาหรือที่เข้าใจกันว่า "แววตา" จะโต ซึ่งนานไปข้างหลังม่านตาจะเห็นเป็นสีเขียวและต่อไปจะกลายเป็นสีขาว คือ "ต้อกระจก" อันเป็นผลของการเป็นต้อหิน

ชะนิดของต้อหิน

ต้อหินมี ๔ ชะนิด

๑. ชะนิดที่เกิดแก่เด็กเกิดใหม่ (Congenital Glaucoma

หรือ Buphthalmia) จะเห็น "ตาส่วนดำ" โตมากกว่าธรรมดา ตาดำใหญ่คล้ายตาของวัว ตาไม่แดง ไม่เจ็บ ไม่ปวด แต่ตามองไม่เห็น สาเหตุเพราะลูกตาขาดท่อระบายน้ำมาแต่กำเนิด ฉะนั้นเมื่อเด็กเล็ก ๆ มีตาดำโต อย่าเพิ่งดีใจว่าเด็กจะมีตาสวย

๒. ชะนิดที่ตาไม่แดง (Non-Congestive Glaucoma หรือ Simple Glaucoma) ผู้ป่วยมักจะไม่รู้ตัว แพทย์ผู้ตรวจก็ยากที่จะทราบ มักทราบเมื่อการเห็นเสียไปมากแล้ว หรือตาอาจบอดไปแล้วข้างหนึ่ง หรือการเห็นทางด้านหางตาเสียไปมาก เหลือแต่ตรงกลาง คล้ายลำแสงไฟที่ฉายภาพยนต์ จะสว่างและมองเห็นแต่เฉพาะตรงจอ ส่วนทางด้านข้างจะมืดและมองไม่เห็น

ชะนิดนี้มักจะทราบโดยบังเอิญ เช่นเวลาผงเข้าตาข้างดี พอขยี้ตา หรือ ปิดตาข้างดี จึงจะรู้ว่ามีตาอีกข้างหนึ่งเสียไปมาก หรือเวลาเดิน มักปัดถ้วยแก้ว หรือเตะสดุดของบ่อย ๆ หากขับรถ ก็มักจะเบียดหรือสะกิดรถอื่นหรือประตูโรงรถบ่อย ๆ

สาเหตุ เป็นเพราะท่อระบายชลุกชลักระบายน้ำไม่สะดวก ทำให้ลูกตามีเวลายืดหยุ่นต่อแรงดันที่สูงขึ้นในลูกตาได้ ส่วนประสาทตาทนแรงกดไม่ได้ ตรงขอบขั้วประสาทจะเสียก่อน ดังนั้นการเห็นทางด้านหางตาจึงเสียก่อน ชะนิดนี้อาจเกิดได้ทั้งในคนหนุ่มและคนแก่

๓. ชะนิดตาแดง (Congestive Glaucoma)

ก. ชะนิดเร็วแรง (Acute) ซึ่งตาจะบอดใน ๒๔ ชั่วโมง

ตาแดงมากขึ้นทีละน้อย แรงดันของลูกตาสูงขึ้นเร็ว เยื่อตาช้ำบวม ขอบตาบวม ปวดมากทั้งที่ลูกตาและศีร์ษะ ปวดติด ๆ ปวดมากจนทำให้อาเจียร ซึ่งอาจเข้าใจว่าเป็นโรคทางกะเพาะอาหารได้ นอนไม่หลับทรมานมาก

ข. ชะนิดเรื้อรัง (Chronic) ตาแดงมากขึ้นทีละน้อย ความดันค่อย ๆ สูงขึ้น (ธรรมดาความดัน ๑๕-๓๐ มิลลิมิเตอร์ของปรอท) ตาจะค่อย ๆ มืดลง ๆ ภายใน ๗ วัน ความปวดรุนแรงมากขึ้น ปวดเบ้าตา และขมับ ชะนิดเรื้อรังนี้จะเกิดอย่างรุนแรงก่อน และสงบไปชั่วขณะ แล้วจะเกิดรุนแรงขึ้นอีก ส่วนสายตาจะเสียตั้งแต่มีอาการครั้งแรก แต่จะเสียมากหรือน้อยก็สุดแต่อาการสงบเร็วหรือช้า

สาเหตุของต้อหินชะนิดนี้ ก็เช่นเดียวกัน คือมีการคั่งของน้ำภายในลูกตา อันสืบเนื่องมาจากการคั่งของเลือดและน้ำเหลืองในศีร์ษะและใบหน้า การโศกเศร้า การมีทุกข์ การท้องผูก อดนอนหรือนอนไม่หลับ ใช้ความคิดมาก ฯลฯ เป็นเหตุให้เกิดการคั่งของโลหิตและน้ำเหลือง ซึ่งทำให้เกิดต้อหินได้ง่ายสำหรับท่านที่มีอายุตั้งแต่ ๔๐ ปีขึ้นไป

๔. ชะนิดที่สืบเนื่องจากโรคตาอย่างอื่น (Secondary Glauçoma)

ก. สืบเนื่องมาจากโรคของแก้วตา เช่น เกิดต้อกระจกระยะที่จวนจะสุก หรือแก้วตาที่แตกเนื่องจากถูกไม้ดีด ถูกชก ถูกตีถูกของแหลมแทงเป็นต้น แก้วตาจะบวม ดังนั้นแรงดันของลูกตาจึงสูง

ลูกตาจึงแข็งเป็นต้อหิน

ข. ม่านตาอักเสบ ทำให้น้ำที่อยู่ส่วนหน้าของลูกตาขุ่นและข้น จนผ่านท่อระบายไม่ได้ ซ้ำยังดูดน้ำจากภายนอกเข้าไปในลูกตาอีกด้วย เพราะ (Osmotic pressure) สูง

ค. เลือดออกในลูกตา หลังจากที่ถูกชกต่อย หรือถูกลูกขนไก่ ถูกหนังสติ๊ก หรือไม้ซาง ฯลฯ

ง. เนื้องอกในลูกตา

จ. ใช้ยาขยายรูม่านตาอยู่นาน ม่านตาจะไปเบียดท่อระบาย ดังนั้นท่อระบายจะตีบ น้ำในลูกตาไหลไม่สะดวก จึงเกิดต้อหินขึ้น

อาการ อาการที่ทุกท่านควรจำ คือ

๑. ขณะมองดวงไฟ จะเห็นดวงไฟโตกว่าขนาดธรรมดา และมีแสงสีต่าง ๆ คล้ายแสงรุ้ง เช่น สีม่วง เขียว เหลือง แสด แดง ฯลฯ

๒. ตามัว คล้ายมีหมอกในตอนเช้า แต่จะเห็นสลัวอย่างหมอกตลอดเวลาสายและบ่าย ทั้งนี้เป็นเพราะกระจกส่วนหน้าของลูกตามัวทั่ว ๆ ไป คล้ายมีไอน้ำมาเกาะ

๓. ปวดศีรษะพร้อม ๆ กับตามัวลงทุกที ตาไม่ปวด ปวดที่ศีรษะ ขมับ ขอบตา หรือเบ้าตา ลักษณะปวดนั้น ตื้อ ๆ หรือ ตุ้บ ๆ

ร้าวหนักบริเวณหน้าผาก และเบ้าตา ผู้ใหญ่ท่านมักจะรับประทานยาแก้ปวดศีร์ษะ และตาที่มัวก็เข้าใจว่าเป็นตาคนแก่ อาการข้อนี้สำคัญมาก เป็นอาการของต้อหินโดยฉะเพาะ

อาการทั้งสามประเภทนี้เป็นอาการที่ทุกท่านพึงนึกถึง รคนี้อาการและสิ่งที่จะตรวจต่อไปเกี่ยวกับแพทย์ จึงน่าจะเขียนไว้ให้ท่านได้เข้าใจบ้าง

๔. รูม่านตาขยายโต และเวลาเอาไฟฉายส่อง จะไม่หดตัว ตรงกลางรูม่านตาจะเป็นสีเขียว ๆ (Green pupil) ซึ่งชาวไทยเรียกว่า มี "แววตุ๊กตา" และเข้าใจกันว่า "บอดแล้ว"

๕. ช่องระหว่างกระจกหน้าของลูกตา กับม่านตาจะแคบมาก

๖. สายตาเมื่อมองตรงไปข้างหน้า อาจเห็นเพียงนับนิ้วมือระยะเพียง ๒ ฟุต หรือเพียงแสงไฟที่ส่องเท่านั้น หากพบสายตาขนาดนี้จะไม่พ้นกลับดีขึ้น เว้นแต่จะเพิ่งเป็นภายใน ๗ วัน ตราบใดที่สายตาย่ทรุดลงแล้วยากที่จะกลับดีขึ้น

๗. วงการมองจะเหลือแคบ อาจเหลือเพียงขนาดลำแสงขณะที่ฉายภาพยนต์ นอกจากจอแล้วจะมืด นั่นคือ ถ้าลืมตามองไปข้างหน้าขณะกางแขนออก จะไม่เห็นแขนของตนที่กางออกไป อาจต้องเคลื่อนมือมาข้างหน้าอีก ๔๐-๕๐ องศาจากไหล่

๘. ความดันของลูกตาสูงกว่าธรรมดามาก ธรรมดา

ประมาณ ๑๕-๓๐ มิลลิมิเตอร์ของปรอท ในโรคต้อหินอาจขึ้นระหว่าง ๓๐-๗๐ มิลลิมิเตอร์ของปรอท (ใช้เครื่องวัดโดยฉะเพาะ)

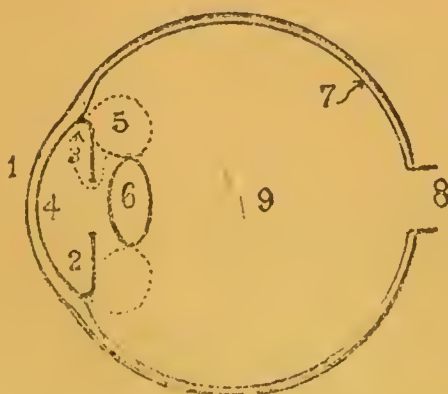
๙. ถ้าส่องไฟเข้าไปในลูกตา แล้วตรวจดูขั้วประสาท ถ้าแก้วตาไม่ขุ่น ก็จะเห็นขั้วประสาทที่อยู่หลังลูกตานั้น บุ๋ม คล้ายกับลักษณะหม้อดิน ตรงขอบประสาทจะฝ่อ

สาเหตุ

ก. น้ำฮูเมอร์คั่งค้าง ระบายออกตามท่อซึ่งอยู่ตรงตาดำต่อกับตาขาวไม่ได้สะดวก

ข. น้ำฮูเมอร์ข้น ทำให้น้ำภายนอกลูกตาไหลเข้าไปอัดกันอยู่ภายในลูกตา

เพื่อเข้าใจเหตุผล และตำแหน่งท่อระบายที่ตีบตันหรือไม่นั้น ท่านผู้อ่านน่าจะทราบลักษณะของลูกตาสักเล็กน้อยดังนี้ คือ

๑. กระจกส่วนหน้าของลูกตา (Cornea) เปรียบเหมือนกับกระจกที่ครอบหน้าปัทม์นาฬิกา

๒. ม่านตา (Iris) คือสีของหน้าปัทม์นาฬิกา อาจเป็นสีฟ้า สีน้ำตาลแล้วแต่เชื้อชาติ ยืดและหดได้

๓. รูม่านตา (Pupil) เป็นช่องสำหรับมองอยู่ตรงกลางม่านตา ขยายโตหรือหดเล็กได้ ถ้าโต ม่านตาจะไปเบียดรวมตัวกัน

ที่ขอบตาดำต่อตาขาว ซึ่งทำให้ไปเบียดปากท่อระบายน้ำของลูกตา

๔. ห้องส่วนหน้าของลูกตา คือส่วนที่อยู่ระหว่าง (๑) กับ (๒) มีน้ำใสอยู่เต็ม น้ำนี้เรียกว่า "น้ำฮูเมอร์" สำหรับนำอาหารไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ที่อยู่โดยรอบ น้ำนี้ถ้าไม่ออกที่ท่อระบายก็จะเพิ่มมากขึ้น ทำให้ลูกตาแข็งหรือเป็นต้อหิน น้ำฮูเมอร์กลั่นมาจากซิลเลียรีบอดี (๕)

๕. ซิลเลียรีบดี (Ciliary body) เป็นส่วนที่กลั่นน้ำฮูเมอร์ และทำให้แก้วตา (๖) พองหรือแบน เพื่อให้ภาพที่มองนั้นชัดตามระยะ ใกล้ ไกล ได้ต่าง ๆ ตามต้องการ

๖. แก้วตา (Lens) เปรียบเหมือนแว่นตาซึ่งมีอันเดียวอยู่ในลูกตา แต่สามารถเปลี่ยนเป็นแว่นหนาหรือบางได้ในตัว เพื่อขยายภาพให้ได้ชัดทุกระยะ

๗. จอ (Retina) สำหรับภาพที่เราย่อ

๘. ประสาทออปติก (Optic Nerve) สำหรับนำภาพจากจอไปสู่สมอง ถ้าประสาทฝ่อก็จะมองไม่เห็น ถ้าฝ่อตรงใดตรงนั้นก็จะมองไม่เห็น

๙. น้ำวุ้น (Vitreous Body) ทำให้ลูกตาเป็นรูปทรงอยู่ได้ น้ำวุ้น แก้วตา น้ำฮูเมอร์และกระจกหน้าลูกตาจะต้องใสเสมอ จึงจะมองเห็นภาพได้ชัด หากมีการขุ่นฝ้าที่ใดที่หนึ่งสายตาจะพิการ

ไม่มากก็น้อย หัวใจของการรักษาตา ก็คือรักษาความใสของอวัยวะทั้งสี่ รักษาประสาทไม่ให้ฝ่อ และรักษาจอไม่ให้เสีย

การไหลเวียนของน้ำฮูเมอร์

น้ำฮูเบอร์กลั่นมาจากซีลลีรีบอดี้ (๕) แล้วซึมผ่านทางด้านหน้าของแก้วตา (ตามลูกศร) ผ่านรูม่านตา (๓) เข้าไปที่ขอบตาระหว่างกระจกตา (๑) กับม่านตา (๒) จากนี้จะซึมเข้าไปในท่อชะเลมน์ (Canal of Schlemn) ซึ่งไหลเข้าสู่กระแสโลหิต แล้วกลับมากลั่นที่ซีลลีรีบอดี้ใหม่

ก. ทำไมน้ำฮูเมอร์จึงคั่งค้าง ?

ปัญหานี้เกี่ยวกับท่อละบายน้ำชะเลมน์คืออาจจะ

๑. ท่อละบายน้ำมีน้อยหรือไม่มีเลย ดังที่พบในเด็กเกิดใหม่เป็นต้อหินหรือในคนที่มีตาดำเล็กกว่าขนาดธรรมดา

๒. ปากท่อละบายน้ำตีบ เกี่ยวกับการอยู่ในที่มืดนาน ๆ จะทำให้รูของม่านตาขยาย และการใช้ยาที่ให้รูม่านตาขยายนาน ๆ ระหว่างที่มีโรคของกระจกหน้าของลูกตาหรือโรคของม่านตา ม่านตาจะร่นมาเบียดขอบตาดำ ดังนั้นปากท่อชะเลมน์จะตีบ

๓. ปากท่อและท่อชะเลมน์มีพังผืดหรือมีธาตุปูนเกาะ ทำให้การไหลผ่านของน้ำฮูเมอร์ไม่สะดวก มักพบในผู้ป่วยที่มีอายุตั้งแต่

๔๐ ปีขึ้นไป

๔. มีการคั่งของน้ำเลือดน้ำเหลืองภายนอกลูกตา เป็นผลสะท้อนทำให้กระแสน้ำฮูเมอร์ไหลเวียนช้า แต่โรงกลั่นยังคงกลั่นได้เท่าเดิม ดังนั้นจึงเกิดมีน้ำคั่งขึ้นภายในลูกตา การคั่งของน้ำเลือดและน้ำเหลืองนี้มักพบในผู้ป่วยที่เป็นสตรีมากกว่าบุรุษ ในคนที่ใช้ความคิดมาก คนที่เสียอกเสียใจง่ายและมาก นอนไม่หลับไม่ได้พักผ่อนทั้งร่างกายและจิตใจ จะทำให้เลือดคั่งในศีรษะและใบหน้า ส่วนคนที่ท้องผูกหรือมีการกลั้นอุจจาระ ปัสสาวะ นาน ๆ จะทำให้เลือดและน้ำเหลืองคั่งในช่องท้องแล้วส่งผลสะท้อนขึ้นไปถึงลูกตาเช่นเดียวกัน

ข. ทำไมน้ำฮูเมอร์จึงข้น และ ทำไมน้ำที่อยู่นอกลูกตาจึงไหลเข้าไปอัดอยู่ภายในลูกตา ?

การที่มีน้ำฮูเมอร์ข้นนั้นเป็นเพราะ

๑. มีของละลายเพิ่มขึ้น เช่น เวลาที่ปลอกของแก้วตา (๖) ขาด เนื้อแก้วตาจะละลายอยู่ในน้ำฮูเมอร์ ๆ จึงข้น เทียบได้กับเม็ดยาละลายไว้ในน้ำ

๒. มีธาตุอื่นซึมออกมาจากบริเวณที่อักเสบ ฉะเพาะอย่างยิ่งการอักเสบของม่านตา (๒) และซิลลิรีบอดี้ (๕) ธาตุที่ซึมออกมานี้ คือ

ก. เม็ดเลือดขาว ถ้าออกมามากเราจะเห็นเป็นสีขาว

ซึ่งเรียกกันว่า "หนอง" (Pus)

ข. เม็ดเลือดแดง ถ้ามากจนเห็นชัดด้วยตาเปล่าเรียกว่าเลือดออก

ค. ไฟบริน (fibrin) "น้ำยาประสาน" ซึ่งซึมมากับเลือดและน้ำเหลือง เป็นยางเหนียว สำหรับประสานรอยถลอกหรือร้าวอักเสบ ฉะนั้นเวลาที่มีการเสียดสีของเยื่อผิวเพียงเล็กน้อย "น้ำยาประสาน" (fibrin) จะมาปะติด เมื่อหายแล้วจะเห็นเป็นพังผืดเหนียวยึดแน่นตรงแผลนั้น และเราเรียกว่า "แผลเป็น" (Scar)

การที่น้ำที่อยู่ภายนอกลูกตาไหลเข้าไปอัดกันอยู่ภายในลูกตานั้นเป็นเพราะ

ก. ธรรมชาติต้องการจะให้น้ำขุ่นกับน้ำใสที่อยู่ชิดติดกันนั้น ให้มีคุณลักษณะคล้าย ๆ กัน ดังนั้นน้ำใสจึงไหลเข้าไปเจือปนน้ำขุ่นเพื่อให้ความขุ่นนั้นจางลง นี่เป็นคำเปรียบเทียบ

ข. พูดตามวิทยาศาสตร์หรือธรรมชาติวิทยาแล้ว ขณะที่มีเยื่อบาง ๆ กั้นระหว่างของขุ่นข้นกับของที่ใสกว่า ของที่ใสจะต้องไหลซึมผ่านเยื่อเข้าไปผสมของขุ่นข้นเสมอ นี่เป็นความจริงที่ทราบกัน เช่นเดียวกับโรคตา ลูกตามีขนาดคงที่แต่สามารถเรียกน้ำจากภายนอกเข้าไปอัดอยู่ในลูกตา เพื่อทำให้น้ำฮุเมอร์ที่ขุ่นข้นนั้นจางใส่เท่า ๆ กับน้ำภายนอกลูกตา จึงเกิดอาการของโรคต้อหินเสียก่อนที่ความขุ่นข้นจะมีระดับเท่า ๆ กัน

ความเสียหายอันเกิดจากต้อหิน (ความดันของลูกตาสูง)

(๑) กระจกส่วนหน้าของลูกตา (Cornea) จะบวมและขุ่นมองดูสลัว ๆ ทั่ว ๆ ไป ความรู้สึกน้อย ดังนั้นผู้ป่วยไม่ใคร่กระพริบตา (ขณะที่สงบจากอักเสบ) มักจะเรียกกันว่า "ตาบอดตาใส"

(๒) ขั้วประสาทออปติก บุ๋ม และเริ่มฝ่อจากขอบ ๆ ไปจนถึงตรงกลาง ดังนั้นการมองเห็นทางด้านหางตาจึงเสียก่อน แล้วค่อย ๆ ฝ่อหมดทั้งขั้วประสาท

(๓) รูม่านตาจะขยายโต เพราะความดันที่สูงนั้น ทำให้ประสาทที่บังคับการหดของรูม่านตาทำงานไม่ได้ เมื่อประสาทนั้นเพลียหรือหมดอำนาจบังคับรูม่านตา รูม่านตาก็จะขยายอันเป็นธรรมชาติของลูกตาที่อยู่ในท่าหมดความรู้สึกหรือท่าพักผ่อน

(๔) แก้วตาจะขุ่น เพราะขาดอาหารซึมไปหล่อเลี้ยง เพราะช่องที่อาหารเคยซึมไปได้นั้น ถูกความดันของลูกตากดจนตีบตัน ตอนแรกที่ขาดอาหารจะเห็นแก้วตา (โดยผ่านทางรูม่านตา) เป็นสีเขียว ๆ นาน ๆ ไปแก้วตาจะกลายเป็นสีขาว เรียกว่า "ต้อกระจก"

ต้อกระจก เราหมายถึงแก้วตาที่เปลี่ยนสภาพจากใสเป็นขุ่น หรือขาว เท่านั้น ไม่เป็นโรคร้ายแรงอะไร ต้อกระจกตามธรรมดาจะไม่เจ็บปวดอย่างใดเลย รักษาให้เห็นได้เกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ ถ้าไม่มีโรคของหลังลูกตามาแต่ก่อน เช่น ประสาทออปติกฝ่อ (ภายหลัง

เป็นต้อหิน ฯลฯ) หรือจอรับภาพพิการหรือน้ำวุ้นมาก่อน

วิธีรักษา

ความมุ่งหมายในการรักษาต้อหินนี้ก็คือ ต้องการระบายน้ำให้ออกจากลูกตาซึ่งมีอยู่ ๒ วิธี คือ ระบายออกโดยการใช้ยา กับการระบายโดยผ่าตัดเพื่อทำทางระบายใหม่

ก. การรักษาโดยการใช้ยา

๑. หยอดยาที่ตา เพื่อกระตุ้นประสาทแล้วรั้งม่านตาที่ไปเบียดปากท่อชะเลมน์ออกมา นั่นคือทำให้รูของม่านตาหดเล็ก โดยใช้ยาอีเซอรีนหรือไพโลคาปีน ๑.๒๕ % ยานี้เก็บไว้นานจะเปลี่ยนสี ทำให้แสบและคุณภาพเสื่อมไปบ้าง และขณะหยอดอาจทำให้รู้สึกปวดในเบ้าตาและที่ลูกตา เพราะเกิดการแข็งเกร็งของเนื้อกล้ามมัดที่รั้งม่านตาให้หด จะรู้สึกปวดเหมือนกับเวลาที่เราเพ่งอ่านหนังสือนาน ๆ พอรูม่านตาหดเล็กเสียแล้วก็จะรู้สึกสบาย ฉะนั้นเมื่อท่านทราบกลไกของการใช้ยาเสียแล้ว ก็จะได้ไม่ตกใจในการใช้ยาหยอดตาต่อไป

๒. ต้องถ่ายยาทุกวันหรือทุกเว้นวัน เพื่อให้น้ำภายนอกลูกตาได้ไหลเวียนดี และเมื่อน้ำภายนอกลด น้ำภายในลูกตาก็จะพลอยลดลงด้วย เราจะเห็นได้ง่ายเวลาที่เด็กเป็นโรคอหิวาตกโรค เมื่อถ่ายอุจจาระเป็นน้ำ ๓-๔ ครั้งแล้ว จะรู้สึกตาโรย เบ้าตาลึก แสดงว่าลูกตาและเบ้าตาเสียน้ำไปแล้ว

๓. พักผ่อน ทั้งร่างกายและจิตต์ใจ การพักสงบเป็นการช่วยให้ยาทำงานได้ดี และร่างกายจะได้ระดมกำลังมารวมรักษาหรือเยียวยาฉะเพาะตรงที่อักเสบ เป็นการทำให้เลือดและน้ำเหลืองไม่คั่งค้างที่ศีร์ษะและใบหน้า หากการทำจิตต์ใจสงบไม่ได้ หรือร่างกายมีปวดระแวงอยู่เสมอ ก็ควรใช้ยาช่วยให้หลับหรือยาแก้ปวด

๔. การดูดที่ขมับ "วิธีกอก" เพื่อให้น้ำเหลืองและเลือดไหลมาตรงส่วนที่ดูดนั้น การคั่งของน้ำที่เบ้าตาและลูกตาก็จะน้อยลงเป็นการแก้ปวดที่ดีสำหรับโรคต้อหิน

๕. ควรตรวจความดันของลูกตา ตรวจการหดของรูม่านตา ตรวจสมรรถภาพของการมองเห็น และอาการ "สบาย" ของผู้ป่วยอยู่เสมอ หากการเห็นลดลง หรือความดันของลูกตาไม่ลดลง ก็ต้องรีบรักษาโดยวิธีผ่าตัดต่อไป มิฉะนั้นขั้วประสาทที่อยู่หลังลูกตาจะถูกกดและฝ่อ ซึ่งจะทำให้ตาบอดภายใน ๗ วัน

ข. รักษาทางผ่าตัด

๑. ระยะที่เป็นต้อหินครั้งแรก เราตัดม่านตาให้กว้างและชิดขอบตาดำเพื่อให้การไหลของน้ำฮูเมอร์ตรงและเร็วขึ้น คือจากแหล่งผลิต สู่ท่อชะเลมน์โดยใกล้ชิด และไหลเข้ากระแสโลหิตตรงรอยแผลของม่านตาที่ถูกตัดอีกด้วย

๒. เจาะรูที่รอยต่อระหว่างตาดำกับตาขาว ให้มีเส้นผ่ากลางประมาณ ๒ มิลลิเมตร รูนี้จะระบายน้ำจากช่องส่วนหน้าของ

ลูกตา สู่ภายนอกระหว่างลูกตาขาวกับเยื่อหุ้มลูกตาขาว

วิธีป้องกัน

ก. โรคตาทั่วไป

๑. พึงนึกอยู่เสมอว่านัยน์ตาเป็นดวงประทีปประจำตัวเพียงสองดวง หากชำรุดหรือพิการไปแล้วก็ทำให้ขาดความรื่นรมย์และต้องเป็นภาระแก่ญาติพี่น้องหรือรัฐได้

๒. โรคตา เป็นโรคที่บ่งถึงความสมบูรณ์พูลสุข บ่งถึงการศึกษา บ่งถึงการอนามัย และการเศรษฐกิจของท้องถิ่น

๓. เมื่อมีตาเจ็บหรือผิดปกติไป ควรปรึกษาแพทย์เสียก่อนที่จะเกิด "ต้อ" หรือ "ฝ้า" หรือตามัวจนมากแล้ว

๔. อย่ายอมเอานัยน์ตาของเราเป็นที่ทดลองแก่หมอเชลยศักดิ์หรือหมอน้ำมนต์ เพราะไม่ได้เรียนโรคตาโดยฉะเพาะ

วิธีป้องกันฉะเพาะโรคต้อหิน

๑. เมื่อเห็นเด็กเกิดใหม่มีตาดำโตมากกว่าธรรมดาควรที่จะปรึกษาแพทย์ตาโดยฉะเพาะ

๒. ท่านผู้มีอายุใกล้ ๔๐ ปี หรือมากกว่า หากมีอาการสามประการควรรีบปรึกษาแพทย์โดยด่วน ไม่ว่าจะอยู่ไกลแพทย์หรือไม่ อาการดังกล่าว คือ

ก. ขณะที่มองดวงไฟ เห็นดวงไฟขนาดโตกว่า

ธรรมดาและมีแสงสีต่าง ๆ คล้ายแสงรุ้งโดยรอบหรือออกมาจากดวงไฟ

ข. สายตามัวสลัว ๆ คล้ายมีหมอกอยู่ตลอดเวลา

ค. ปวดศีร์ษะพร้อม ๆ กับสายตามัวลงทุกที ฉะนั้น จงอย่าได้นึกว่าปวดศีร์ษะโดยโรคหนึ่ง และตามัวเป็นโรคของคนสูงอายุ

๓. จงอย่าอยู่ในที่มืด หรือสรวมแว่นดำนานเกินไป เพราะม่านตาจะร่นไปเบียดท่อระบายน้ำชะเลมน์

๔. อย่าใช้ยาขยายรูม่านตานาน และอย่าเอายาของผู้อื่นใช้ เพราะอาจเป็นยาขยายรูม่านตา จะทำให้ม่านตาไปเบียดท่อระบายน้ำ แล้วกลายเป็นต้อหินได้

๕. ระวังไม่ให้มีการคั่งค้างของน้ำเหลืองในกายโดยการป้องกันไม่ให้มีภาวะดังต่อไปนี้

ก. ท้องผูก

ข. การคิดมาก อย่าห่วงหรือพะวงคิดเรื่องต่าง ๆ

ค. การนอนไม่หลับ หรือหลับ ๆ ตื่น ๆ

ง. การเสียอกเสียใจมาก

๖. ผ่อนผันหรืองดการดื่มเหล้า น้ำชา กาแฟ และบุหรี่ หรือเครื่องดื่มที่เข้าธาตุกาแฟ เพราะเครื่องดื่มดังกล่าว ทำให้โลหิตฉีดขึ้นสมองมาก การคั่งของเลือดบริเวณศีร์ษะและตาย่อมมากขึ้นด้วย

๗. ควรนึกเสมอว่า สายตาที่ชำรุดด้วยโรคนี้แล้วจะกลับ

พ้นขึ้นอีกยาก เพราะประสาทผ่อเปรียบเทียบได้กับใบไม้ที่เหี่ยว หรือแห้งแล้ว จะกลับสดขึ้นย่อมไม่ได้.

ตา หู คอ จมูก ถ้า พิการ
มิใช่จะทรมาน เท่านั้น
เป็นโรคบ่งพะยาน เศรษฐกิจ วิชชา
อนามัย ของเมืองนั้น ต่ำชั้นมาตรฐาน
โรคตาเบียกแฉะนั้น เกิดจาก
สกปรก รก อดอยาก ไม่รู้
ลองยาที่บอกฝาก มากมาย หลายทาง
ยาพ่น มนต์เป่าสู้ เพื่อกู้นัยน์ตา ?
โรคตา หาแพทย์ไว้ นัยน์ตา
สว่างเหตุ–ผล พา สุขล้ำ
หาแพทย์เนิ่นนานตา อาจเสีย พิการ
ถนอมตาอย่าชอกช้ำ อยู่ค้ำชีวา

การใช้ยาถ่าย

คำว่า "ยาถ่าย" ทุกท่านเกือบจะทราบดีว่า เป็นยาสำหรับแก้อะไร ชื่อก็บ่งชัดอยู่ในตัวแล้วว่า ยาถ่าย แต่บางท่านยังอาจไม่ทราบว่า "ยาถ่าย" มีทั้งคุณและโทษในเมื่อผู้ใช้ ๆ ไม่ถูกต้อง และยาถ่ายเมื่อรับประทานเข้าไปแล้วไปทำอะไรให้เกิดขึ้นในร่างกาย จึงทำให้มีอาการถ่ายอุจจาระออกมา "ยาถ่าย" มิใช่แต่จะใช้แก้อุจจาระผูกเท่านั้น ยาถ่ายยังใช้ช่วยประกอบในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บอื่น ๆ อีกมาก ยาถ่ายมีทั้งที่เป็นสมุนไพรและเคมีสาร แล้วแต่แพทย์จะประกอบหรือปรุงแต่งขึ้นเป็นยาแผนโบราณหรือปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะแก่โรคและสดวกสบายในการรับประทาน ในปัจจุบันยาถ่ายมีหลายสิบชนิด ล้วนแต่โฆษณาอ้างสรรพคุณกันร้อยแปดประการ

ก่อนอื่น ควรจะได้ทราบว่า สมุนไพรหรือเคมีสารที่นำมาประกอบเป็นยาถ่ายนั้น มีฤทธิ์หรือสรรพคุณไปทำอะไรแก่อวัยวะในร่างกายอย่างไรบ้าง เพื่อจะได้เลือกหรือพิจารณาและระมัดระวังในการใช้ต่อไป

ยาถ่าย (Carthartics) คือ ยาที่ทำให้มีอำนาจทำให้ลำไส้ว่างเปล่า โดยมากใช้เป็นยารับประทาน เพื่อไปแสดงฤทธิ์ฉะเพาะในลำไส้ เพราะฤทธิ์ของยาถ่ายซึ่งมีหัวยาสำคัญจะยังไม่แยกออก จนกว่าจะผ่านกะเพาะอาหารลงไปแล้ว ซึ่งอาจแบ่งออกเป็นจำพวกต่าง ๆ กัน ในอำนาจของการถ่ายต่างกัน และส่วนต่าง ๆ ของลำไส้ที่ยานั้นมีอำนาจ

แสดงฤทธิ์ คือ:—

๑. ยาถ่ายอย่างอ่อน (Laxative หรือ Aperiant) ได้แก่ยาถ่ายจำพวกที่เพิ่มการเคลื่อนไหวของลำไส้เล็กน้อย โดยไปกระตุ้นเร่งกล้ามเนื้อผนังของลำไส้ ได้แก่

— อาหารจำพวกแป้ง (แป้งสาลี)

— จำพวกผลไม้ ส้ม กล้วย มะละกอ แอปเปิ้ล

— น้ำผึ้ง น้ำเชื่อมที่ข้นเหนียว

— จำพวกน้ำมัน ได้แก่ น้ำมันมะกอก น้ำมันระหุ่ง (ขนาดน้อย) น้ำมันพาราฟฟีน

— แมกนีเซีย (Magnesia)

สิ่งเหล่านี้ใช้เป็นยาระบายอย่างอ่อน ที่ใช้ทั่วไปในโรคอุจจาระผูกอ่อน ๆ หรือใช้กับเด็ก ๆ.

๒. ยาถ่ายอย่างแรงหรืออย่างเต็มที่

ก. Simple Purgatives ซึ่งได้แก่ยาถ่ายซึ่งมีฤทธิ์รุนแรงกว่ายาถ่ายอย่างอ่อน (Laxatives) โดยมีฤทธิ์ไปเพิ่มอาการบีบรัดตัวของลำไส้ (Peristalsis) และเพิ่มน้ำต่าง ๆ (Secretion) ยาจำพวกนี้ได้แก่

— ยาดำ

— โกฐน้ำเต้า

— มะขามแขก

— Cascarasagada

— Purtgatin

ข. Drastic Purgatives หรือ Carthatics ยาชนิดนี้เป็นยาถ่ายอย่างแรง โดยไปทำให้ลำไส้เกิดการบีบรัดตัวอย่างรุนแรง และทำให้น้ำออกมากขึ้น ถ้าให้ยาขนาดมากจะทำให้ลำไส้ได้รับความระคายเคืองอย่างมาก น้ำและเยื่ออ่อน (Mucus) ตามลำไส้ออกมากกลายเป็นแผลถึงกับโลหิตออกได้ จะทำให้มีอาการปวดท้องอย่างรุนแรงถึงกับสลบหรือหมดสติ เพราะอุจจาระร่วงอย่างแรง ทำให้อ่อนเพลียและหมดกำลัง หรือไม่ก็ทำให้ปวดมวนอย่างมาก ยาจำพวกนี้ได้แก่

— คาโลเมล

— ยาดำ

— น้ำมันสน

— น้ำมันสลอด

— Seamony (ต้นไม้ชนิดหนึ่ง)

— Kaladena & Turpenth ยาถ่ายอย่างแรงในโรคอุจจาระผูก

ค. Saline Purgatives ยาถ่ายจำพวกเกลือต่าง ๆ ยาจำพวกนี้แสดงฤทธิ์ในทุกส่วนของลำไส้ และทำให้ถ่ายโดยผนังของลำไส้ถูกเร่งและทำให้วัตถุที่มีอยู่ถ่ายออกหมด ยาจำพวกนี้ มี

— ปอแตสเซี่ยมทราเทรท

– กรดของปอแตสเซี่ยมทราเทรท
– ปอแตสเซี่ยมซัลเฟต
– โซเดี่ยมซัลเฟต
– โซเดี่ยมทราเทรท
– โซเดี่ยมไซโตทราเทรท
– โซเดี่ยมฟอสเฟต
– ดีเกลือ

ยาถ่ายที่แสดงฤทธิ์ในลำไส้เล็กตอนต้น (Deodenum) ยาถ่ายชนิดนี้มีอำนาจทำให้น้ำดีออกด้วย จึงเรียกยาพวกนี้ว่า ยาขับน้ำดี เช่น

– คาโลเมล
– ปรอทไฮดรายีรี่
– ปรอทเมอคิวรี่ ซึ่งทำเป็น Gray Powder

การใช้ยาถ่าย นอกจากจะทราบฤทธิ์และสรรพคุณของยาแต่ละอย่างแล้ว ผู้ใช้ควรจะได้คำนึงถึง อายุ วัย เพศ ตลอดจนโรคภัยไข้เจ็บด้วยว่า ควรจะใช้ขนาด จำนวน และชนิดของยา ให้พอเหมาะพอสมแต่ละบุคคลว่าอยู่ในเกณฑ์ไหน แม้แต่บุคคลที่อยู่ในวัยหรือเพศเดียวกัน บางคนต้องใช้ขนาดมากถึงจะถ่าย บางคนแม้แต่เพียงขนาดเด็กน้อยก็สามารถถ่ายได้มากมาย ซึ่งมักเข้าใจกันว่าเป็นด้วย " ธาตุหนักธาตุเบา " บุคคลที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวก็ใช้ในขนาดเต็มที่ได้ เด็ก

หรือผู้ที่มีอายุเข้าขั้นวัยชราก็จะต้องลดลงตามส่วน หรือผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวแต่ร่างกายซูบผอมอ่อนแอ หรือบุคคลที่กำลังป่วยไข้ ก็จะต้องเพิ่มความระมัดระวังในการใช้ให้มากยิ่งขึ้น เพราะความต้านทานในร่างกายลดน้อยลง และมีความแปรปรวนได้ง่าย ทั้งนี้เพื่อป้องกันการผิดพลาด

อีกประการหนึ่ง ก่อนที่จะให้ยาถ่าย ควรจะได้สอบถามเสียก่อนว่า ยาชนิดที่จะให้นั้นเคยได้รับประทานมาบ้างหรือยัง จำนวนมากน้อยเพียงใด รับเข้าไปแล้วถ่ายกี่ครั้ง มากหรือน้อย และเคยให้โทษบ้างหรือไม่ สิ่งเหล่านี้ไม่ฉะเพาะแต่การให้ยาถ่ายเท่านั้น แม้ยาอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน

นอกจากสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้แล้ว ก็ควรจะได้ระมัดระวังและพิจารณาถึงโรคภัยไข้เจ็บด้วยว่า โรคอะไรที่ควรหรือไม่ควรใช้ยาถ่าย

๑. โรคที่เกี่ยวแก่ลำไส้ทุกชนิด เช่น ไข้ไทฟอยด์ บิด และลำไส้ใหญ่อักเสบเรื้อรัง ไม่บังควรใช้ยาถ่ายชนิดอย่างแรงดังที่กล่าวมาแล้วเป็นอันขาด เพราะโรคนี้ทำให้ลำไส้อักเสบอยู่แล้ว ถ้าใช้ยาถ่ายอย่างแรงซึ่งไปเร่งหรือกระตุ้นให้กล้ามเนื้อของลำไส้บีบรัดตัวอย่างแรงเพิ่มขึ้นอีก การอักเสบที่เป็นอยู่แล้วก็จะอักเสบมากขึ้น ยิ่งโรคนั้นอยู่ในระยะที่รุนแรงจนลำไส้เกิดเป็นแผล ก็จะทำให้เกิดอันตรายถึงแก่ชีวิตได้

๒. อาการแน่นหรือปวดท้องอย่างรุนแรง อาการเช่นนี้ไม่ควรที่ด่วนจะใช้ยาถ่ายอย่างแรง เพราะอาจไม่ใช่อาการปวดท้องอย่างธรรมดา

ซึ่งอาจเป็นอาการปวดของโรคไส้ติ่งอักเสบได้ ซึ่งพอจะสังเกตได้ดังนี้

- อาการปวด ๆ อย่างรุนแรง บางครั้งถึงกับบิดตัว ตัวงอ ยืดตรงไม่ได้
- คลำหรือกดบริเวณหน้าท้องด้านขวารู้สึกตึงและเจ็บ แต่ถ้าอักเสบมาก อาการเจ็บอาจแผ่มาถึงบริเวณหน้าท้องด้วย
- คลื่นไส้ บางทีถึงกับอาเจียร
- มีไข้ แต่ไม่แน่นัก บางรายอาจไม่มีก็ได้.

เมื่อมีอาการเหล่านี้เกิดขึ้น ควรจะได้ไปให้แพทย์ตรวจทันที หรือสามารถพอที่จะไปโรงพยาบาลได้ก็ควรไปทันที อย่าได้ใช้ยาถ่าย ๆ เป็นอันขาด ควรจะใช้เพียงกะเป๋าน้ำร้อนวางเท่านั้น มิฉะนั้นจะทำให้เกิดอันตรายมากขึ้น

๓. บุคคลที่มีอาการป่วยไข้อยู่แล้ว บุคคลประเภทนี้ ร่างกายมีอาการอ่อนเพลียมาก่อนแล้ว การให้ยาถ่ายจะต้องเพิ่มความระมัดระวังให้มากยิ่งขึ้นกว่าบุคคลธรรมดา ถ้าแพทย์มิได้ตรวจหรือสั่งการรักษาไว้ว่า ให้ถ่ายยา ก็ไม่บังควรที่จะให้ยาถ่ายชนิดที่มีฤทธิ์หรืออำนาจถ่ายรุนแรง เพราะจะทำให้ร่างกายเสียน้ำไปมาก และเพิ่มความอ่อนเพลียแก่คนไข้มากขึ้น อันจะทำให้การต้านทานโรคซึ่งกำลังเป็นอยู่นั้นลดน้อยลง ถ้าเห็นว่าจำเป็นจริง ๆ ก็ควรจะใช้วิธีสวนอุจจาระแทน หรือไม่ก็ให้ยาถ่ายชนิดอ่อน ๆ หรือจำพวกน้ำมันที่ทำให้หล่อลื่นเท่านั้น

การใช้ยาถ่าย นอกจากการใช้ยาถ่ายธรรมดาดังที่ได้กล่าวมา

แล้ว ยังมียาถ่ายอีกชนิดหนึ่งที่ควรจะทราบและสนใจ และใช้ด้วยความระมัดระวัง คือ "ยาถ่ายหรือยาเบื่อพยาธิ" ซึ่งกำลังมีดกดื่น โฆษณากันอยู่ตามท้องตลาด

ยาถ่ายหรือยาเบื่อพยาธิ สมัยก่อนมักใช้ยาที่ได้มาจากสมุนไพรหรือพฤกษชาติเป็นส่วนมาก ส่วนยาจำพวกเคมีสาร (Chemical) มีอยู่ไม่กี่อย่างและเป็นพิษมาก ไม่ค่อยเหมาะที่จะนำมาใช้ แต่มาในสมัยนี้ก็มีอยู่ไม่สู้มากนัก และสามารถใช้ฆ่าตัวพยาธิในลำไส้ได้หลายชนิดและมีอันตรายน้อย แต่ผู้ใช้ก็ควรที่จะใช้ด้วยความระมัดระวังและถูกต้อง.

พยาธิในกะเพาะอาหารและลำไส้ มีอยู่หลายชนิดแต่ละชนิดมีลักษณะต่างกัน เช่น

๑. พยาธิเส้นด้าย (Oxyuria) ลักษณะ เป็นตัวเล็ก ๆ คล้ายเส้นด้าย ยาวประมาณ ๒-๕ ม.ม. โตประมาณ ๐.๑ ๐.๒ ม.ม. พยาธิชนิดนี้ไม่สู้จะมีอันตรายแก่ร่างกายอย่างใด นอกจากจะทำให้เกิดความรำคาญ ทำให้รู้สึกคันบริเวณช่องทวารหนัก.

๒. พยาธิไส้เดือนตัวกลม (Round Worm) พยาธิชนิดนี้มีหลายชนิดแต่ละชนิดมีลักษณะต่าง ๆ กัน ส่วนมากมีลักษณะตัวกลมคล้ายไส้เดือนธรรมดา ปลายเรียว แต่ตัวโตกว่า โตประมาณเส้นผ่าศูนย์กลาง ๕ ม.ม. ยาวประมาณ ๒๐-๒๕ ซ.ม. ตัวผู้เล็กกว่าตัวเมีย พยาธิชนิดนี้ เมื่อมีอยู่ในกะเพาะอาหารหรือลำไส้ จะทำให้เกิดอาการ

รบกวนโดยไปแย่งอาหารในกระเพาะหรือลำไส้ของคน อาจทำให้มีอาการปวดท้อง มวนท้อง ถ้ามีจำนวนมากอาจเป็นเหตุให้ไปอุดลำไส้ทำให้เกิดมีอาการปวดท้องอย่างรุนแรง ถึงกับต้องทำการผ่าตัดก็เคยมีปรากฏมาแล้วในโรงพยาบาล และพอจะสังเกตได้โดยบางครั้งอาเจียรออกมาทางปาก หรือออกมากับอุจาระเวลาถ่าย.

๓. พยาธิตัวตืด (Tape Worm) พยาธิชนิดนี้มีลักษณะตัวแบนคล้ายเส้นบะหมี่ขนาดใหญ่เป็นปล้อง ๆ ยืดหดได้ บางชนิดมีเป็นหนาม ๆ ตัวอาจยาวหลายสิบฟุตได้ บางชนิดมีปุ่มเล็กยื่นที่หัว นอกจากนี้ยังมีพยาธิอีกหลายสิบชนิด

การที่เราจะทราบว่ามีพยาธิชนิดใดอยู่ในกระเพาะอาหารหรือลำไส้ ก็ต้องอาศัยการสังเกตอาการรบกวนของพยาธิ หรือพบตัวพยาธิออกมาจากภายในร่างกาย แต่ถ้าจะให้ทราบแน่ชัดได้นั้น จะต้องทำการตรวจอุจจาระเพื่อหาไข่พยาธิว่ามีชนิดใด

การถ่ายหรือเบื่อพยาธินั้น ไม่ว่าจะถ่ายหรือเบื่อด้วยยาชนิดแผนโบราณหรือปัจจุบันก็ตาม ควรจะได้รับคำแนะนำจากนายแพทย์หรือได้ทำการตรวจอุจจาระทราบผลเป็นที่แน่นอนแล้วว่ามีพยาธิชนิดใดยิ่งเป็นยาที่โฆษณาขายกันตามท้องตลาดสมัยนี้ด้วยแล้ว ควรจะได้ระมัดระวังหรือพิจารณาในการใช้ให้มาก มิฉะนั้นอาจเกิดอันตรายได้ง่ายซึ่งไม่ปลอดภัยต่อชีวิต

ในปัจจุบัน นายแพทย์ได้ทดลองใช้ผลมะเกลือเป็นยาถ่ายพยาธิ

ปรากฏว่าได้ผลดี ไม่ฉะเพาะแต่พยาธิตัวตืดเท่านั้น แม้พยาธิอื่นๆที่มีอยู่ในกะเพาะหรือลำไส้ก็ออกมาด้วย ทั้งไม่เกิดอันตรายแก่คนไข้ หาง่าย ราคาถูก ยิ่งผู้ที่อยู่ตามสวนตามนายิ่งหาได้ง่าย มีอยู่เกือบแทบทุกฤดูกาล ใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ สะดวกเพียงแต่เอามาตำให้ละเอียดแล้วคั้นเอาแต่น้ำมาใช้รับประทาน การถ่ายควรปฏิบัติดังนี้

๑. เลือกผลมะเกลือขนาดผลปานกลาง โดยอย่าให้แก่หรืออ่อนจนเกินไปล้างให้สะอาด จำนวนตามอายุ คือ ๑ ปี ต่อ ๑ ผล จนถึงอายุ ๑๘ ปี เมื่อเกิน ๑๘ ปีไปแล้ว ใช้ในขนาดของผู้ใหญ่ คือ ๒๐-๒๕ ผลเป็นอย่างมาก ทั้งนี้แล้วแต่คนแข็งแรงหรือไม่

๒. ในตอนเย็นควรจะงดอาหารหนัก ๑ มื้อ เพื่อให้ท้องว่าง

๓. กลางคืนก่อนนอน รับประทานยาถ่ายน้ำดีเกลือ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ หรือยาถ่ายน้ำขาว (Mist Al da) ๒-๔ ช้อนคาว (แล้วแต่ธาตุหนักหรือธาตุเบา)

๔. รุ่งขึ้นในตอนเช้า ๐๗.๐๐ น. (โมงเช้า) เอาผลมะเกลือที่เลือกไว้ตำให้ละเอียดคั้นเอาแต่น้ำ ถ้าจะให้รับประทานง่ายและมีรสชวนรับประทาน จะเติมน้ำกะทิหรือนมสดเล็กน้อยก็ได้ รับประทานให้หมดทีเดียว แล้วรอไปจนกระทั่งถ่าย (งดอาหารมื้อเช้า) ถ้าเห็นว่าประมาณ ๐๙.๐๐ น. (สามโมงเช้า) ยังไม่ถ่าย ควรจะรับประทานยาถ่ายชนิดเดิมในขนาดเดียวกันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเวลาถ่ายอุจาระควรจะได้หาภาชนะรองไว้เพื่อตรวจดูว่ามีพยาธิชนิดใดออกมาบ้าง ถ้าเป็น

ตัวตืดจะต้องตรวจดูว่ามีหัวของมันออกมาด้วยหรือไม่ ถ้าปรากฎว่าไม่มีก็แสดงว่า ออกไม่หมด และต่อไปจะขยายสืบพันธุ์ได้อีก เนื่องจากอวัยวะสืบพันธุ์ของตัวตืดอยู่ที่ปล้องติดกับหัวของมัน และจำเป็นจะต้องถ่ายยาอีกครั้งหนึ่งจึงจะได้ผล

ที่สุดแห่งเรื่องของการใช้ยาถ่ายนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณ พ.ท. ประสาร เภกะสุต รองผู้บังคับกองเสนารักษ์โรงเรียนนายร้อยพระ-จุลจอมเกล้า ซึ่งได้กรุณาแนะนำตรวจทานและแก้ไขให้จนเป็นผลสำเร็จด้วยดี หากยังมีสิ่งบกพร่องด้วยประการใด ๆ ข้าพเจ้าขอยอมเป็นผู้รับผิดแต่ผู้เดียว และขอท่านที่เคารพทั้งหลายโปรดอภัยให้ด้วย แต่ถ้าความดีอันเกิดจากผลของเรื่องนี้ ข้าพเจ้าขอวิงวอนท่านที่เคารพได้ช่วยอุทิศส่วนกุศลแห่งผลวิทยาทานนี้แด่คุณแม่ทองอยู่ อินทรลักษณ์ผู้เป็นมารดาที่เคารพรักของข้าพเจ้าด้วย.

ร.ท. วิสูตร อินทรลักษณ์

กองเสนารักษ์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

คู่มือปฏิบัติงานศาสนพิธี สังเขป

พระสาธุศีลสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร

เรียบเรียง

การทำกิจการงานทุกอย่าง ถ้าทำเป็นระเบียบ ย่อมเป็นที่น่าดู และเป็นเครื่องปลุกใจให้ได้รับความแช่มชื่นเบิกบาน หมู่ชนที่เจริญแล้ว จึงมีความนิยมในเรื่องระเบียบ ระเบียบที่นิยมทำกันจนเป็นธรรมเนียมจึงได้เรียกว่า พิธี

ทุก ๆ ศาสนา ต่างก็มีระเบียบที่จะพึงปฏิบัติ อันเกี่ยวแก่การบำเพ็ญกุศลในศาสนาที่ตนนับถือ เพราะฉะนั้น ระเบียบแห่งการบำเพ็ญกุศลในด้านศาสนา จึงเรียกว่า ศาสนพิธี และพิธีต่าง ๆ ที่ได้ประกอบขึ้นก็เป็นไปต่าง ๆ กัน เพราะเป็นไปตามความเชื่อถือ ในด้านพระพุทธศาสนาของเรา ก็มีนิยมบำเพ็ญหรือประกอบพิธี เช่นการบำเพ็ญกุศลบางอย่าง นิมนต์พระบ้าง เชิญแขกผู้มีเกียรติมาประชุมบ้าง แล้วบำเพ็ญทาน ดังนี้เป็นต้น เมื่อปรารภเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ก็จัดประกอบพิธีบำเพ็ญบุญ เช่นนี้ พิธีการบำเพ็ญบุญในด้านพระพุทธศาสนา จึงมีมากอย่าง เมื่อรวมกล่าวโดยย่อคงมี ๒ คือ:—

๑. พิธีบำเพ็ญกุศลเกี่ยวแก่การมงคล เช่นโกนผมไฟ ตัดจุก แต่งงาน ทำบุญอายุ เป็นต้น.

๒. พิธีบำเพ็ญกุศลเกี่ยวแก่การตาย เช่น ทำบุญ ๗ วัน, ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน, เผา, ทำบุญอัฐิ, เป็นต้น.

ในพิธีนั้น เมื่อจะประกอบขึ้นต้องให้มีระเบียบเป็นไปตามความนิยม การงานจึงจะลุล่วงไปได้ด้วยความเรียบร้อย.

ในที่นี้ จักได้กล่าวถึงระเบียบวิธีที่จะปฏิบัติงานในพิธีนั้น ๆ เพื่อเป็นแนวทาง.

เมื่อจัดพิธีบำเพ็ญกุศลประเภทไหน เบื้องต้นต้องเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ และจัดกิจอื่น ๆ ให้เสร็จเรียบร้อย ตั้งต้นแต่การนิมนต์พระเป็นลำดับไป.

๑. นิมนต์พระ ควรเขียนเป็นฎีกา เพื่อท่านจักได้ถือไว้เป็นหลักฐานกันลืม ข้อความที่เป็นหลักนั้นต้องแจ้งสถานที่, วัน, เดือน, ปี, และเวลา พร้อมทั้งชื่อผู้นิมนต์ ถ้าเกี่ยวด้วยงานศพ ต้องแจ้งให้ชัดเจนว่าศพของใคร ใครเป็นผู้จัดทำ พร้อมทั้งบอกชื่อ ยศบรรดาศักดิ์ของผู้ตายนั้นด้วย ส่วนข้อความอื่น ๆ ก็ตามแต่ผู้นิมนต์จะพึงเขียนตามต้องการ แต่มีข้อที่ควรกำหนดจำถ้อยคำ ตามที่ได้นิยมใช้ ถ้านิมนต์เกี่ยวด้วยการมงคล พึงกล่าว "เจริญพระพุทธมนต์" ถ้าเกี่ยวด้วยศพ พึงกล่าว "สวดมนต์" อย่าให้สับสน ถ้านิมนต์ฉัน อย่าพึงใช้ถ้อยคำที่ขัดกับพระวินัยบัญญัติ เช่นออกชื่อโภชนะว่า ฉันข้าวเป็นต้น การนิมนต์ออกชื่อโภชนะเช่นนั้น เมื่อพระรับนิมนต์ ในเมื่อไม่มีสมัยที่ได้รับยกเว้นก็เกิดอาบัติ จึงควรใช้คำที่ควร เช่นนิมนต์รับอาหารบิณฑบาตเช้า เพล หรือนิมนต์ฉันเช้า ฉันเพล ตามสมควร.

จำนวนพระที่นิยมในพิธีนั้น ๆ มีกำหนดไม่สู้แน่นอน โดยสามัญ

๕, ๗, ๙, ๑๐, ๑๑, ในงานทั่วไป เว้นมงคลสมรส มงคลสมรสนิยมคู่ เช่น ๖, ๘, ๑๐. ส่วนในพระราชพิธีตั้งแต่ ๑๐ ขึ้นไป เช่น ๑๐, ๒๐ เป็นต้น.

อนึ่ง การนิมนต์พระในพิธีเกี่ยวแก่การมงคล โดยมากไม่นิยมการขอสงฆ์ และไม่ถวายเป็นสังฆทาน มีอยู่บ้างแต่เป็นจำนวนน้อย เช่นบางท่านทำบุญอายุไม่ต้องการทำเป็นพิธีใหญ่ ก็ขอสงฆ์ไปถวายเป็นสังฆทาน ไม่มีการสวดมนต์เลี้ยงพระ.

๒. จัดสถานที่ การทำงานที่เกี่ยวด้วยพิธี มีการเชื้อเชิญบรรดาญาติมิตรมาประชุม รวมเรียกว่าเชิญแขก เมื่อเป็นเช่นนี้ เรื่องสถานที่เป็นสิ่งสำคัญ ต้องจัดทำให้สะอาดหมดจดตามสมควร ถ้าสามารถจักตบแต่งด้วยเครื่องประดับตกแต่งอีกก็ได้ เมื่อไม่สามารถเป็นแต่เพียงปัดกวาดเช็ดถูให้ดูสะอาดตา เก็บงำสิ่งของ อย่าทิ้งไว้ให้เกะกะกีดขวาง หรือนำเข้าจัดตั้งไว้ให้เป็นระเบียบ เช่นนี้ก็ได้.

อนึ่ง ในเรื่องการขึงม่านข้างฝานั้น ไม่จำเป็นต้องขึงเสมอไป คุณค่าของการขึงม่าน ก็ดูเหมือนเป็นเพียงบังสิ่งที่ไม่สะอาดตามข้างฝาเท่านั้น ถ้าเมื่อฝาสะอาดดีแล้วก็ไม่จำต้องขึง เพราะการขึงม่านบังหลังในที่บางแห่งกลับบีดช่องลมให้อบอ้าว บางคราวบีดทางแสงสว่างที่จะเข้าให้มืด ไม่โปร่ง.

การจัดทำสถานที่ให้สะอาดงดงาม ถือกันว่าเป็นมงคล และต้อนรับสิ่งเป็นมงคล ต้อนรับแขกผู้มาในงาน.

๓. ปูลาดพื้นสถานที่ พึงจัดปูลาดพื้นที่ด้วยเครื่องปูลาด เช่น พรมหรือเสื่อตามสมควร เพื่อเป็นที่รับแขกที่มาในงาน การปูลาดไม่ใช่เพียงปูพอให้เต็มไปเท่านั้น ต้องมุ่งถึงความเหมาะสมและความสวยงามด้วย ถ้าเครื่องปูลาดมีมาก สามารถปูให้เต็มสถานที่ที่ประกอบพิธีได้ ก็ปูให้เต็ม พึงเลือกคัดดูสีสัณฐานลวดลาย และขนาดให้พอเข้ากันได้ปูลำดับกันไป แต่มีข้อที่ควรกำหนดไว้คือ การปูลาดตรงที่ต่อ ต้องให้ ด้านสูงทับด้านต่ำ อย่าให้ด้านต่ำทับด้านสูง ทางไหนสูง ทางไหนต่ำ ให้กำหนดทางด้านพระพุทธรูปและพระสงฆ์ประดิษฐานอยู่เป็นด้านสูง เพราะตามความนิยมโดยทั่วไป เกี่ยวด้วยการคารวะกัน ผู้ใหญ่นั่งสูงกว่าผู้น้อย ผู้น้อยไม่นั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ พระก็ยังต้องนั่งตามลำดับอาวุโส คือพรรษาที่สูงและต่ำตามลำดับกันไป และยังมีข้อห้ามอยู่อีกว่า ห้ามพระผู้มีพรรษาสูง ซึ่งเรียกว่าพระเถระนั่งห้ามอาสนะ คือนั่งเสียในลำดับที่ต่ำ พระผู้น้อยไม่อาจไปนั่งในที่สูงได้ และต่ำลงไปอีกก็ไม่มีที่นั่ง ชื่อว่าเป็นการปิดกันที่นั่งกันอยู่ในตัว และปรับอาบัติแก่ผู้น้อย ซึ่งนั่งในลำดับที่สูงกว่าพระผู้ใหญ่ เว้นไว้แต่จะได้รับอนุญาต แม้ในหมู่คฤหัสถ์ที่มีจรรยาอันดีงาม ก็ยังนิยมการนั่งการเดินเป็นไปตามลำดับผู้ใหญ่ผู้น้อยเช่นเดียวกัน การปูลาดถ้าใช้ผืนต่ำซ้อนทับผืนอยู่ด้านสูง ผู้ที่นั่งในด้านต่ำก็ชื่อว่านั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้น การปูลาดจึงควรระวังให้มาก ถ้าเครื่องปูลาดมีน้อย จะใช้ปูเป็นแห่ง ๆ ตามที่เห็นสมควรก็ได้.

๔. ปูลาดอาสนะพระสงฆ์ เมื่อได้ปูลาดพื้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว พึงปูลาดอาสนะสำหรับพระสงฆ์นั่ง พระสงฆ์ที่นั่งในพิธี นิยมนั่งเรียงเป็นแถว ไม่ใช่นั่งเป็นหมู่ จึงต้องลาดอาสนะให้ยาวไปเป็นแถวตามต้องการ กะให้พอเหมาะกับพระที่จะนั่ง อย่าให้ห่างกันจนเกินไปหรือเบียดเสียดจนเกินควร ดูแต่เพียงพอเหมาะพอสบาย.

อาสนะพระสงฆ์ พึงลาดทับลงบนอาสนะของคฤหัสถ์ อย่าให้เครื่องลาดที่คฤหัสถ์นั่ง ทับอยู่ข้างบน เพราะถ้าทับอยู่ข้างบน เมื่อนั่งลง ก็ชื่อว่านั่งสูงกว่าพระสงฆ์ ขาดคารวะในพระภิกษุสงฆ์ หรืออาสนะที่ใหญ่หรือยาวผืนเดียวกัน ให้พระนั่งในเอกเทศข้างหนึ่ง แม้เช่นนี้คฤหัสถ์ขึ้นนั่งร่วมอยู่ด้วยก็ไม่ควร ชื่อว่าขาดคารวะเช่นเดียวกัน ถ้าหากหญิงขึ้นนั่งอยู่บนอาสนะนั้นด้วย พระก็ต้องอาบัติ เพราะมีพระพุทธบัญญัติห้ามภิกษุนั่งอาสนะเดียวกับหญิง แม้ว่าเป็นผืนใหญ่หรือยาวเท่าไรและนั่งไม่ใกล้กัน ก็ยังชื่อว่านั่งอาสนะเดียวกัน เพราะฉะนั้น การจัดอาสนะสำหรับพระสงฆ์ จึงควรให้เป็นคนละส่วนกับคฤหัสถ์ เมื่อปูอาสนะของคฤหัสถ์แล้ว ควรปูอาสนะพระสงฆ์ให้ห่างออกไปเสียอีกส่วนหนึ่ง เว้นช่องว่างเล็กน้อยอย่าให้เกี่ยวกัน ถ้าเป็นเครื่องปูลาดที่กว้างใหญ่จะทำเช่นนั้นไม่ได้ พึงใช้อาสนะอื่นปูทับลงข้างบน. ตามที่นิยมกันมักใช้ผ้าขาวหรือผ้าสีอื่น ๆ ก็ได้ ปูลาดทับลงข้างบน ทำเช่นนี้ก็ชื่อว่ามีอาสนะคนละผืน ไม่ต้องร่วมกันกับคฤหัสถ์ ถ้าจัดให้งดงามตากว่านี้ เมื่อลาดผ้ายาวลงไปผืนหนึ่งแล้ว พึงปูอาสนะ

เด็ก ๆ นั่งเฉพาะองค์ทับลงอีกชั้นหนึ่ง เช่นนี้ดีแลดูงามด้วย ชื่อว่าเป็นการแสดงคารวะด้วย แม้ใคร ๆ จะขึ้นไปนั่งบนอาสนะนอกจากที่พระสงฆ์แล้วย่อมไม่ขัดสน เมื่อลาดอาสนะเสร็จแล้ว ถ้ามีหมอนอิงก็ตั้งพิงไว้ด้านหลังเฉพาะองค์ ๆ ที่กล่าวมานี้เป็นการจัดรับรองพระสงฆ์และแขกนั่งกับพื้น เมื่อจัดนั่งกับพื้น ไม่ควรนำเก้าอี้นั่งรับแขกมาตั้งในบริเวณนั้น เว้นแต่ตั้งเก้าอี้ไว้ในที่ต่ำกว่า เพราะถ้าพระสงฆ์นั่งอยู่กับพื้น คฤหัสถ์ขึ้นนั่งอยู่บนเก้าอี้ ถือกันว่าเสียมรรยาทที่ดีงามอย่างยิ่ง ขาดคารวะในพระสงฆ์ เท่ากับเป็นการหมิ่นพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ต่ำหรือเลว จึงต้องระวังให้มาก.

สถานที่ที่ทำพิธีจัดรับแขกด้วยเก้าอี้ อาสนะพระสงฆ์ก็ต้องยกเป็นอาสน์สงฆ์ขึ้น ให้มีความสูงกว่าเก้าอี้ หรือเสมอกันจึงควร แต่จะให้พระนั่งเก้าอี้ห้อยเท้าสวดมนต์ไม่ควร เพราะดูไม่งาม และเรื่องของพระนิยมนั่งราบ การยกอาสน์สงฆ์ให้พระนั่ง แม้จัดรับแขกนั่งกับพื้นก็นิยมกันอยู่เหมือนกัน.

๕. จัดเครื่องรับรอง เมื่อจัดที่ปูลาดอาสนะเสร็จแล้ว พึงจัดเครื่องรับพระรับแขกต่อไป. ตามประเพณีนิยมของไทย เครื่องรับรองมีมากอย่าง จักกล่าวเฉพาะที่เป็นหลักใหญ่ ๆ เมื่อสามารถอย่างไร พึงจัดตามความประสงค์.

เครื่องรับรองพระหรือแขกทั่ว ๆ ไป มีกะโถน ที่น้ำเย็น ที่น้ำร้อน หมากพลูหรือบุหรี่ จัดใส่ภาชนะไว้ หรือมีน้ำดื่ม ก็ควรจัดเตรียม

ไว้ ในส่วนที่สำหรับรับพระสิ่งที่ไม่ควรให้ขาด คือกะโถนและที่น้ำ แม้ในด้านพิธีกรรมของสงฆ์ ในเรื่องน้ำก็ขาดไม่ได้ เช่นก่อนที่จะทำสังฆกรรมสวดปาฏิโมกข์ ท่านก็ให้เตรียมตั้งน้ำใช้น้ำฉันไว้ เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรให้ขาด เมื่อจัดเสร็จแล้วพึงนำไปตั้งไว้ตามที่ จัดฉะเพาะองค์ อย่ารวมกัน ถ้าไม่สามารถ เพราะภาชนะไม่พอ บางสิ่งบางอย่างจะใช้ ๒ องค์ต่อ ๑ ที่ก็ได้ เช่น กะโถน หมากพลูหรือบุหรี่ ส่วนน้ำต้องจัดจำกัดฉะเพาะองค์ จะใช้รวมกันไม่ได้ เพราะมีพระพุทธบัญญัติห้ามดื่มร่วมบริโภคร่วมในภาชนะเดียวกัน ส่วนหมากพลูหรือบุหรี่ เป็นชิ้นหรือเป็นส่วนอยู่แล้ว เมื่อต้องการหยิบมาฉะเพาะส่วน ไม่ชื่อว่าบริโภคร่วมภาชนะเดียวกัน.

การจัดตั้งเครื่องรับรองพระสงฆ์นั้น ให้ตั้งกะโถน ที่น้ำเย็น ที่หมากหรือบุหรี่ ทางด้านขวาของพระสงฆ์ ให้เรียงเป็นลำดับกัน คือตั้งกะโถนไว้ด้านใน ถัดออกมา ที่น้ำเย็น ถัดออกมา ที่หมากพลูหรือบุหรี่ ตั้งกะโถนให้เป็นหลักเสียก่อน อย่าให้ล้ำไปด้านหลังมากนักอย่าให้ล้ำออกนอกมากนัก แนวด้านหน้าของหมอนอิงนั้นพอเหมาะแล้วจึงวางที่น้ำเย็น หมากพลูหรือบุหรี่ถัด ๆ กันออกมา อย่าให้สับสนกัน และอย่าวางให้ห่างกันนัก ชิดกันนัก ดูระยะแต่พองาม และต้องดูแถวให้ตรงกันทั้งด้านขวางและด้านยาว อย่าให้แถวคดไปคดมาไม่น่าดู น้ำร้อนหรือน้ำดื่ม เมื่อพระเข้านั่งที่แล้วจึงถวาย.

ส่วนเครื่องรับรองแขกคฤหัสถ์ พึงจัดตามประเพณีนิยม เช่น

มีน้ำร้อนน้ำเย็นหรือน้ำดื่มตามสมควร จัดรวมตั้งไว้เป็นที่ ๆ ก็ได้ ถ้าเป็นแขกผู้ใหญ่ควรจัดให้เฉพาะที่ ถ้าแขกมากเกรงจะไม่ทั่วถึง พึงจัดใส่ภาชนะไปให้เป็นคราว ๆ.

๖. จัดเครื่องบูชาและตั้งพระพุทธรูป เครื่องบูชาตามที่นิยมใช้กันอยู่นั้นมีหลายอย่างต่าง ๆ กัน เช่น ม้าหมู่ โต๊ะชั้น โต๊ะเดี่ยว จัดเครื่องสักการะมากบ้างน้อยบ้าง เป็นไปตามความเหมาะสม เป็นไปตามฐานะและพิธีใหญ่หรือเล็ก หรือตามความสามารถที่จะจัดได้ เครื่องสักการะที่เป็นหลัก มี ๓ อย่าง คือ ดอกไม้ ธูป เทียน ที่ใช้ตั้งบูชาบนโต๊ะอย่างน้อย ๕ ที่ คือ ดอกไม้ ๒ ที่ เทียน ๒ ที่ ธูป ๑ ที่ ธูปปักเพียง ๓ เล่มพอ. เทียนธูปที่ปักไว้สำหรับจุดบูชา ควรชุบน้ำมันที่ไส้เทียนและที่ปลายธูปสักเล็กน้อยก่อน เพื่อจุดง่าย และน้ำมันที่ชุบนั้น น้ำมันยางเป็นดี แต่อย่าให้มากเกินไป.

สำหรับในเรื่องเครื่องบูชาหรือเครื่องสักการะนี้ ไม่สู้แน่นอน ให้พิจารณาดูตามควร ข้อสำคัญมีอยู่ก็คือ ให้เป็นสิ่งที่เหมาะสมแก่ความที่จะตั้งพระพุทธรูปและบูชา ถ้าพิธีใหญ่ เชิญแขกมาก จะจัดเครื่องบูชานิดหน่อยดูไม่งาม ในเรื่องพิธีพระ สำคัญอยู่ที่เครื่องบูชา ถ้าจัดไม่น่าดู ก็ไม่เป็นที่ส่งเสริมเชิดชูเกียรติหรือสง่าราศี แม้จะจัดงานให้ใหญ่โตอย่างไร ก็ไม่น่าดู

เครื่องบูชา ควรตั้งไว้ด้านขวาของพระสงฆ์ แต่ถ้าสถานที่ไม่อำนวย ตั้งไว้ด้านซ้ายก็ได้ การตั้งต้องพิจารณาให้เหมาะแก่สถานที่

อย่าให้ใกล้ชิดกับทางที่จะต้องใช้เดินผ่านไปมา อย่าให้ขัดกับที่รับแขก ควรจะตั้งผันพระพักตร์พระพุทธรูปไปทางไหน ? ข้อนี้มีความนิยมต่าง ๆ กัน บางแห่งตั้งผันพระพักตร์ไปตามแถวพระสงฆ์นั่ง บางแห่งผันพระพักตร์ไปตามพระสงฆ์ เมื่อพิจารณาดูตามความเหมาะสมแล้ว ผันพระพักตร์ไปตามพระสงฆ์ดีกว่า สมมติว่าเป็นประมุข คือเป็นหัวหน้า และการตั้งพระพุทธรูปบูชา ก็เพื่อให้เจ้าของงานบูชา ผันพระพักตร์ทางเดียวกันกับพระสงฆ์ สะดวกในการจุดเทียนธูปและกราบไหว้ ถ้าตั้งเครื่องบูชาสกัดหัวแถว ผันพระพักตร์พระพุทธรูปไปตามแถวพระสงฆ์ไม่สะดวกแก่การจุดเทียนธูปและกราบไหว้ ถ้าสถานที่ไม่เหมาะ แม้จะตั้งเถือนออกห่างจากแถวพระสงฆ์ก็ได้ ถ้าห่างออกมาไม่เข้าลำดับแถว ควรตั้งผันพระพักตร์ไปตามแถวพระสงฆ์ เพราะสะดวกในการจุดเทียนธูปและกราบไหว้เหมือนกัน เมื่อจัดตั้งโต๊ะเครื่องบูชาเสร็จแล้ว ควรมีพรมเล็ก ๆ หรือผ้าก็ได้ ปูไว้หน้าโต๊ะผืนหนึ่ง ไม่ใช่สี่เหลี่ยม ชะนิดสี่เหลี่ยมผืนผ้า ปูด้านยาวพุ่งตรงออกมาจากโต๊ะเครื่องบูชา ไม่ใช่ขวางหน้าโต๊ะ เป็นที่สำหรับกราบ (ถ้าเจ้าของงานเป็นชั้นเจ้า ต้องมีผ้าขาวสี่เหลี่ยม หรือสี่เหลี่ยมรีขนาดผ้าเช็ดหน้า ปูทับไว้อีกผืนหนึ่ง) ผ้าปูสำหรับกราบหน้าโต๊ะนี้ ถ้าชั้นสูงชั้นผู้ใหญ่ไม่ควรให้ขาด.

พระพุทธรูปที่นำมาประดิษฐานบนที่บูชา ในงานพิธีทั่วไปมักนิยมใช้พระพุทธรูปปางสมาธิหรือสดุ้งมาร ไม่สู้จะนิยมพระยืน ถ้าเป็นงานทำบุญวันเกิดหรือทำบุญอายุ มักนิยมใช้พระประจำวันเกิดของเจ้าของงาน

๗. ตั้งภาชนะน้ำมนต์ ภาชนะที่สำหรับใส่น้ำทำน้ำมนต์ มักนิยมใช้ครอบสำริด ถ้าหาไม่ได้จะเป็นครอบทองเหลือง ทองแดงก็ได้ ถ้าไม่มีครอบ ใช้บาตรหรือขันก็ได้ ตามโบราณท่านนิยมบาตรดิน แต่มาในบัดนี้บาตรดินหายาก แม้บาตรเหล็กก็ใช้กัน มีข้อจำกัดอยู่ว่า อย่าใช้เครื่องทองหรือเงินใส่น้ำสำหรับให้พระทำน้ำมนต์ เพราะเป็นของอนามาส พระจับต้องอาบัติ แต่ถ้านำมาใส่น้ำสำหรับผสมน้ำมนต์ไม่ห้าม เพราะไม่ได้เกี่ยวกับพระจะจับต้อง ถ้าต้องการน้ำมาก เช่นในการตัดจุกหรือมงคลสมรส ควรใช้บาตรหรือหม้อน้ำมนต์ตั้งเพิ่มไว้อีก น้ำ อย่าให้พร่องมากนัก ให้เต็มแต่ไม่ถึงล้น สิ่งต่าง ๆ ที่จะใส่ในหม้อน้ำมนต์ ตามในพระราชพิธีไม่นิยมใช้ จึงไม่กล่าวในที่นี้.

สิ่งต่าง ๆ ที่จะต้องเตรียมไว้ใช้ในพิธีมงคล นอกจากน้ำมนต์

๑) งานมงคล โกนผมไฟ ตัดจุก ควรเตรียมสังข์ โถปริกใส่กระแจะ กรรไกร กรรบิด (มีดโกน) มงคล บางแห่งก็มีหญ้าแพรก ใบบัวหลวงหรือใบบอน สำหรับรองผมที่ตัดหรือโกนแล้วด้วย.

๒) งานมงคลสมรส ควรเตรียมสังข์ มงคลคู่.

๓) งานขึ้นบ้านใหม่ ควรเตรียมโถปริกใส่กระแจะ สำหรับเจิมประตูบ้าน ทรายใส่ภาชนะเช่นบาตรไว้ เสร็จแล้วจักได้ใช้โรยรอบ ๆ บ้าน ซึ่งถือกันว่าเป็นมงคล และป้องกันภัยอันตราย.

สิ่งเหล่านี้ ควรหาเตรียมไว้ และจัดโต๊ะไว้สำหรับตั้งโต๊ะหนึ่ง

จะตั้งด้านขวาหรือด้านซ้ายของเครื่องบูชาตามแต่จะเหมาะ แล้วนำสิ่งที่เตรียมไว้นั้นใส่ภาชนะรวมตั้งบนโต๊ะนั้น ส่วนครอบสำหรับทำน้ำมนต์ เมื่อพระเข้านั่งที่เรียบร้อยแล้ว พึงนำไปตั้งไว้ที่ตรงหน้าพระที่ท่านจักเป็นผู้หยดเทียน.

เทียนสำหรับทำน้ำมนต์ ควรใช้ขี้ผึ้งแท้ มักนิยมขนาดหนัก ๑ บาท หรือจะหย่อนบ้างเกินบ้างก็ไม่สู้จำกัดตายตัวนัก ติดประจำไว้ที่ภาชนะน้ำมนต์.

เครื่องประน้ำมนต์ ควรใช้หญ้าคามัดเป็นกำแล้วตัดปลายตัดรากกะประมาณ ๑ ศอก เพราะถือกันว่า เป็นหญ้ามงคล พระพุทธเจ้าเมื่อจะได้ตรัสรู้ ก็ประทับนั่งบนมัดหญ้าคา ซึ่งเรียกกันว่ารัตนะบัลลังก์ ในศาสนาพราหมณ์ ก็ถือว่าเป็นหญ้ามงคล เพราะเป็นหญ้าที่รองหม้อน้ำอมฤต ไม่ควรใช้อย่างอื่น เช่น ใบมะยม เพราะใบมะยมมักถือกันว่าสำหรับพระพรมไล่ผี ไม่ใช่มงคล.

ถ้าเป็นงานมงคลทำบุญอายุ มักนิยมต่าง ๆ มีพิธีโหรหรือพราหมณ์ด้วยบ้าง ไม่มีโหรหรือพราหมณ์ แต่มีเครื่องบูชาเกี่ยวอยู่บ้าง ฉะเพาะที่ไม่มีโหรหรือพราหมณ์ ต้องเตรียมดังนี้

ถ้ามีการอาบน้ำ ต้องเตรียมสังข์สำหรับหลั่งน้ำพระพุทธมนต์ด้วย และเทียนมงคล ใช้ขี้ผึ้งแท้หนัก ๙ บาท ใส้ใช้เกินอายุของเจ้าของ ๑ เส้น พั้นมีความยาวรอบศีรษะเจ้าของ เทียนมงคลนี้ใช้แทนเทียนชัย ๆ ถ้ามีเทียนชัย ๆ ด้วย เทียนมงคลให้เปลี่ยนใช้ได้ ๓๒ เส้น ส่วนเทียนชัยฯ

ใช้ขี้ผึ้งแท้หนักเกินอายุของเจ้าของ ๑ บาท ไส้เกินอายุของเจ้าของ ๑ เส้น ให้มีความสูงเท่าตัวเจ้าของ เทียนชัย ฯ เวลาจุดแล้วต้องระวังอย่าให้ดับในระหว่าง ต้องให้จุดหมดเล่ม ถ้าดับในระหว่าง มักถือกันว่าเป็นลางไม่ดี จึงต้องระวังให้มาก โดยมากมักจะหาตู้เทียน แล้วจุดตั้งไว้ในตู้.

เวลาจุด เมื่อพระเริ่มเจริญพระพุทธมนต์ถึงบทว่า พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ จึงลงมือจุดเทียนชัย ฯ และเทียนมงคล ถ้าฤกษ์จุดเทียนชัย ฯ มี พึงจุดเทียนชัย ฯ ตามฤกษ์ ส่วนเทียนมงคลจุดดังกล่าวแล้ว

ถ้าทำตามปกติธรรมดา ก็จัดอย่างมงคลทั่ว ๆ ไป ที่นำมากล่าวไว้ ก็เพื่อให้ทราบเป็นเค้าเรื่องเท่านั้น.

การทำบุญอายุ มีกำหนดวันดังนี้ คือ ถ้าเกิดในวันไหน ให้เจริญพระพุทธมนต์ในวันนั้น เช่นเกิดวันที่ ๕ พึงเจริญพระพุทธมนต์ในวันที่ ๕ เลี้ยงพระในวันที่ ๖ ถ้าทำงานวันเดียว ก็เลี้ยงพระในวันที่ ๕ นั้น เพราะท่านถือวันเจริญพระพุทธมนต์เป็นวันสำคัญ.

อนึ่ง ในพิธีทำบุญอายุ ตามที่นิยมมักมีพิธีทักษิณานุปทานหรือเปตพลีเสียก่อน คือทำก่อนจากเจริญพระพุทธมนต์ ในวันเดียวกันก่อนเวลากันก็ได้ หรือทำเสียก่อนวันหนึ่งก็ได้ เป็นพิธีบำเพ็ญกุศลอุทิศให้บุรพชนที่ล่วงไปแล้ว มีสดับปกรณ์หรือบังสกุลแล้วตรวจน้ำอุทิศผล จะทำมากหรือน้อย ก็แล้วแต่กำลัง.

๘. วงด้ายสายสิญจน์ สายสิญจน์ ต้องใช้ด้ายดิบจับเป็น ๓ หรือ ๙ เส้น ตามความนิยมมักเป็น ๙ เส้น ใช้ด้ายอย่างอื่น เช่น ด้ายกลุ่ม ด้ายฟอก เป็นต้น ไม่ควร ในงานมงคลทั่วไป นิยมใช้วงทั่วบ้าน ตั้งต้นแต่พระพุทธรูปที่เครื่องบูชา แล้วเวียนไปทางขวาเป็นทักขิณาวัตต์ แล้วกลับมาบรรจบที่พระพุทธรูป พันไว้ที่พระหัตถ์หรือที่ฐานข้างบนของพระพุทธรูป อย่าพันกับองค์พระ จักแลดูเป็นมัดพระพุทธรูป จากพระพุทธรูปก็วงเครื่องต่าง ๆ ที่นำมาประกอบพิธีซึ่งตั้งไว้บนโต๊ะนั้น วงเวียนขวาเช่นเดียวกัน แต่จงกำหนดดูว่า จะให้สายสิญจน์ลงทางไหน จึ่งจะไม่กีดกับกิจการที่จะทำในลำดับต่อไป วงเสร็จแล้วหาภาชนะรองกลุ่มสายสิญจน์ไว้ ส่วนหม้อทำน้ำมนต์รอไว้ให้พระวงก็ได้.

สายสิญจน์ เมื่อวงแล้วต้องระวังให้มาก ห้ามการข้ามกรายจะยกสิ่งของข้ามหรือเอื้อมมือข้ามไม่ได้ทั้งสิ้น ห้ามทั้งพระและคฤหัสถ์ ถ้ามีความจำเป็น เช่นจะหยิบยกสิ่งของ ก็พึงยกสายสิญจน์ขึ้นก่อนแล้วลอดไปข้างล่าง.

ถ้าเป็นมงคลโกนผมไฟหรือตัดจุก นิยมวงที่เด็กด้วย ในเวลาฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ และเวลาตัดโกน ตามแบบเก่า ที่ทำกันตามชนบท มักวงไว้กับตัวเด็ก ถ้าเด็กเป็นหญิง เมื่อวงแล้วก็ไปพันไว้กับวัตถุอื่นแล้วจึงเอากลุ่มด้ายสายสิญจน์ถวายพระ วงอย่างนี้ไม่เหมาะ เพราะบางคราว ผู้ที่ไม่รู้ก็มักหยิบสิ่งของข้ามไปบ้าง

เอื้อมมือข้ามไปบ้าง ไม่สมควร สู่วงไว้ให้สูงพอเดินไม่ถูกศีรษะไม่ได้ ไม่ต้องไประวัง แม้เด็กจะเป็นหญิง ก็ไม่มีทางขัดข้องอะไรกับพระ.

กิจการต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนี้ ต้องเตรียมจัดไว้ให้เสร็จก่อนเวลาที่พระสงฆ์จะมาถึง.

๙. ต้อนรับพระสงฆ์ เมื่อใกล้จะถึงกำหนดเวลาที่พระจะมา ควรจัดหรือสั่งผู้ใดผู้หนึ่งให้เตรียมคอยต้อนรับพระ และเตรียมน้ำไว้สำหรับล้างเท้าพระ เพราะพระเมื่อเวลาเข้าบ้านเดินไปด้วยเท้าเปล่า ไม่สวมรองเท้า เพราะมีพระพุทธบัญญัติห้ามไว้ว่า "เรา (ภิกษุ) ไม่เป็นไข้ จักไม่สวมรองเท้าเข้าไปในบ้าน" ถ้าภิกษุรูปใดฝ่าฝืน ปรับเป็นอาบัติทุกกฏ เมื่อเป็นเช่นนี้ เดินไปด้วยเท้า ๆ ย่อมเปื้อน.

เมื่อพระถึงแล้ว พึงออกไปนิมนต์ อย่าต้องให้พระไปเงอะงะเก้อเขิน เพราะไม่พบเจ้าของหรือผู้นิมนต์ แล้วล้างเท้าเช็ดเท้าที่เปียกให้ และพาไปยังที่พัก ถ้าไม่ได้จัดที่พักไว้ส่วนหนึ่งต่างหาก พึงนิมนต์ให้เข้านั่งตามที่ ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว พึงประเคนสิ่งของที่ได้จัดเตรียมไว้ต้อนรับ ครั้นประเคนแล้วพึงประณมมือไหว้หรือกราบตามสมควร.

การประเคน จะเป็นใครก็ได้ จะเป็นชายหรือหญิงไม่ห้าม แต่ต้องทำให้ถูกลักษณะของการประเคน.

๑๐. ลักษณะของการประเคน การประเคนนั้น ท่านวางหลักไว้ดังนี้.

๑. ของนั้นไม่ใหญ่โตหรือหนักเกินไป เป็นของยกคนเดียวได้.

๒. ผู้ประเคนเข้าอยู่ในหัตถบาส (คือห่างจากผู้รับประมาณหนึ่งศอกในระหว่าง).

๓. น้อมให้ด้วยกาย หรือของเนื่องด้วยกาย.

ผู้ประเคน ต้องเข้าไปอยู่ในที่ใกล้ในระยะดังกล่าวนั้น แล้วยกสิ่งของให้พ้นขึ้นจากพื้น แล้วน้อมถวายสิ่งของที่ต้องประเคน คือสิ่งที่จะพึงบริโภค เช่น อาหาร น้ำร้อน หมากพลูบุหรี่ เป็นต้น ถ้าไม่ได้ใช้บริโภค เช่นกะโถนไม่ต้องประเคน เมื่อประเคนแล้ว อย่าไปจับเลื่อนของท่านอีก ถ้าไปจับเลื่อนของท่านต้องประเคนใหม่ ผู้หญิงประเคน ถ้าได้หัตถบาสและถูกลักษณะแล้ว ผู้ชายไม่ต้องประเคนซ้ำก็ได้ ที่ต้องประเคนซ้ำ ก็ฉะเพาะที่ยังทำไม่ถูกระเบียบ.

๑๑. เริ่มพิธี เมื่อพระมาประชุมพร้อมแล้ว พึงเริ่มพิธีมีจุดเทียนเป็นต้นต่อไป.

การจุดเทียนธูป เป็นหน้าที่ของเจ้าของงานโดยตรง ไม่ควรให้ผู้อื่นจุดแทน ถ้าเป็นมงคลสมรส ให้คู่บ่าวสาวแบ่งกันจุด ควรเตรียมเทียนเล็ก ๆ ปักเชิงไว้ ๑ เล่ม เรียกว่าเทียนชะนวน สำหรับจุดขึ้นก่อนแล้วนำเทียนชะนวนไปจุดที่เทียนเครื่องบูชา หรือเทียนน้ำมนต์.

เบื้องต้นจุดเทียนชะนวนแล้ว ก่อนที่จะจุดเทียนที่บูชา ควรกราบพระพุทธรูปเสียก่อน แล้วใช้เทียนชะนวนจุดเทียนบนที่บูชา ให้จุดเล่มด้านขวาของพระพุทธรูปก่อน แล้วจุดเล่มซ้าย ต่อไปจุดธูป เทียนน้ำมนต์ยังไม่ต้องจุด เมื่อจุดเทียนธูปที่เครื่องบูชาเสร็จแล้ว พึงนั่ง

คุกเข่าประณมมือตั้งใจบูชา (นึกในใจ) ด้วยคำว่า

อิเมหิ สกฺการหิ พุทฺธํ อภิปูชยามิ

อิเมหิ สกฺกาเรหิ ธมฺมํ อภิปูชยามิ

อิเมหิ สกฺกาเรหิ สงฺฆํ อภิปูชยามิ

แล้วกราบ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ นึกในใจว่า พุทฺธํ วนฺทามิ ครั้งที่ ๒ ว่า ธมฺมํ วนฺทามิ ครั้งที่ ๓ ว่า สงฺฆํ วนฺทามิ.

ทุก ๆ ครั้งที่กราบพระควรปฏิบัติดังที่กล่าวมานี้

เมื่อบูชาและกราบเสร็จแล้ว พึงถวายกลุ่มด้ายสายสิญจน์ หรือถวายเมื่อตอนจุดเทียนแล้วก็ได้ หรือให้ใคร ๆ ถวายก็ได้ เสร็จแล้วเริ่มอาราธนาศีลต่อไป.

ศีลที่นิยมในพิธีต่าง ๆ คือศีล ๕ เจ้าของงานจะอาราธนาเอง หรือจะให้ใครอาราธนา จะเป็นชายหรือหญิงได้ทั้งสิ้น พึงนั่งคุกเข่า กราบ ๓ ครั้ง แล้วประณมมืออาราธนา ด้วยเปล่งวาจาที่ดังพอได้ยินว่า

มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม ๓ หน หรือจะเติม ทุติยมฺปิ ๆ ตติยมฺปิ ๆ ด้วยก็ได้

อีกอย่างหนึ่งว่า มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม. ทุติยมฺปิ ๆ ตติยมฺปิ ๆ ดังนี้ก็ได้ แล้วพึงตั้งใจรับศีลต่อไป.

อนึ่งพึงทราบว่า ในพิธีที่มีการสวดมนต์แล้วมีเทศน์ติดต่อกันไป ตอนสวดมนต์ไม่ต้องขอศีลรับศีล ไปขอและรับตอนเทศน์ ในตอน

สวดมนต์พึงอาราธนาพระปริตต์ ถ้าสวดมนต์แล้วไม่มีเทศน์ติดต่อกัน พึงขอศีลและรับศีลดังกล่าวแล้ว.

ในพิธีที่ไม่มีเทศน์ติดต่อ เมื่อรับศีลเสร็จแล้ว พึงนั่งคุกเข่าประณมมืออาราธนาพระปริตต์ด้วยคำว่า

วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพทุกฺขวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.
วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพภยวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.
วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพโรควินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.

อาราธนาจบแล้วกราบ ๓ ครั้ง แล้วพึงนั่งราบตั้งใจฟังพระสวดมนต์ต่อไป.

วิธีอาราธนาศีลและอาราธนาพระปริตต์ที่กล่าวมานี้ เป็นสถานที่ที่จัดให้พระและแขกนั่งกับพื้น ถ้าจัดให้พระนั่งบนอาสน์สงฆ์ แขกนั่งบนเก้าอี้ มีนิยมการยืนอาราธนา คือให้ผู้กล่าวอาราธนา ยืนค่อนทางท้ายแถวของพระสงฆ์ ผินหน้าไปทางหัวแถวพระสงฆ์ แล้วประณมมือกล่าวคำอาราธนา จบแล้วไม่ต้องกราบ ถอยหลังออกมาพอสมควรแล้ว เดินกลับมานั่งตามที่ แม้อาราธนาธรรมดังจะกล่าวในข้างหน้าก็พึงปฏิบัติเช่นเดียวกัน.

๑๒. จุดเทียนน้ำมนต์ การจุดเทียนน้ำมนต์ ตามที่นิยมกัน

ส่วนมาก ตลอดจนในทางราชการ จุดในตอนที่พระสวดถึงมงคลคาถาตอนขึ้น อเสวนา ฯ พึงจุดเทียนชนวน แล้วไปจุดเทียนสำหรับหยดน้ำมนต์ที่ปักติดไว้กับภาชนะที่ทำน้ำมนต์นั้น จุดเสร็จแล้วยกประเคนมอบถวายพระที่ท่านจะพึงหยดทำน้ำมนต์นั้น ประเคนแล้วไหว้หรือกราบครั้งหนึ่ง.

การจุดเทียนทำน้ำมนต์ เป็นหน้าที่ของเจ้าของงานโดยตรง ไม่ควรให้ผู้อื่นจุด เพราะฉะนั้น ท่านผู้เป็นเจ้าของงาน พึงนั่งตั้งใจฟังสวดมนต์ไปจนกว่าจะถึงเวลาจุดเทียนน้ำมนต์ ไม่ควรไปสาละวนอยู่กับเรื่องอื่น เมื่อจุดเทียนเสร็จแล้ว จำเป็นจะลุกไปจากที่นั้นบ้างก็ได้ ทั้งนี้เพื่อไม่ต้องเที่ยวตามในเวลาจุดเทียนทำน้ำมนต์.

เมื่อพระสวดมนต์จวนจบ ถึงบทส่งเทวดา คือ ทุกฺขปฺปตฺตา ฯ พึงให้จัดเตรียมน้ำร้อนหรือน้ำดื่ม จบเสร็จแล้ว นำเข้าไปถวาย ไม่ต้องให้พระนั่งคอย.

เมื่อพระกลับ พึงไปส่งหรือให้ใครไปส่ง เพียงประตูบ้านก็พอเพื่อแสดงความคารวะ เทียบอย่างส่งแขกผู้มีเกียรติที่มาหา หรือมาในงาน.

๑๓. พิธีในวันเลี้ยงพระ วันรุ่งขึ้น พึงตระเตรียมต้อนรับพระที่จะมาฉันอย่างตอนสวดมนต์นั้น พระพร้อมแล้ว เริ่มจุดเทียนและอาราธนาศีล รับศีลดังวันก่อน แต่ไม่ต้องอาราธนาพระปริตต์ เมื่อพระสวดพิธีถวายพรพระจบบทสังฆคุณ คือ สุปฏิปนฺโน ฯ แล้ว

ถ้ามีการตักบาตร ก็ให้ตักตอนนี้ ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ท่านนิยมให้คู่บ่าวสาวตักบาตรร่วมกัน เสร็จแล้วลงมือเตรียมจัดเลื่อนสำรับอาหารมาประจำไว้ตรงตามหน้าพระ บาตรหรือชามข้าวตั้งใน สำรับคาวหวานตั้งเรียงคู่กันไว้นอกออกมา คาวอยู่เหนือหวานอยู่ใต้ ถ้าสถานที่คับแคบ สำรับหวานยังไม่เรียงตั้งไว้ก็ได้ แต่นำมาเตรียมไว้ในที่ใกล้ ๆ เพื่อสะดวกแก่การหยิบ เมื่อพระถวายพรพระจบแล้วพึงประเคน.

๑๔. ประเคนพระ การประเคนพระ เจ้าของงานควรประเคนเอง หรือเห็นว่ามากนัก ตนประเคนสัก ๑ ที่หรือ ๒ ที่ แล้วมอบให้ผู้อื่นประเคนก็ได้ ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ควรจัดให้คู่บ่าวสาวประเคนร่วมกัน การประเคนต้องให้ถูกลักษณะดังกล่าวแล้วในข้อ ๑๐ ให้เริ่มประเคนรูปที่นั่งต้นแถวก่อน แล้วต่อไปตามลำดับ พึงประเคนบาตรหรือชามข้าวก่อน แล้วจึงอาหาร เสร็จแล้วกราบครั้ง ๑ หรือ ๓ ครั้ง ตามควร ถ้าประเคนมากรูป รูปต้น ๆ เพียงประณมมือไหว้ก็พอ ถึงสุดท้ายจึงกราบ.

ที่กล่าวมานี้ เป็นการเลี้ยงพระด้วยสำรับเฉพาะองค์ ถ้าจะเลี้ยงเป็นหมู่ที่เรียกว่าจัดเป็นโต๊ะ ถ้าจะให้พระลุกไปฉันในที่อีกแห่งหนึ่งพึงจัดเตรียมไว้ให้เสร็จก่อน เมื่อพระนั่งเข้าที่แล้วพึงประเคน ถ้าจักให้ฉันเบื้องหน้าที่สวดมนต์นั้น พอพระสวดถวายพรพระตอนจบสังฆคุณแล้ว พึงเริ่มลงมือเตรียมเก็บที่น้ำร้อนน้ำดื่ม อย่าทิ้งไว้ให้เกะกะ

แล้วปูผ้าลง ด้านในให้ชิดแถวพระ เพื่อสะดวกแก่พระซึ่งไม่ต้องเลื่อนลุกทุกรูปไป และพระที่จะลุกไปนั่งในที่ใหม่นั้น ระวังอย่าให้ต้องไปนั่งร่วมอยู่อาสนะเดียวกันกับคฤหัสถ์ เพราะถ้าผู้หญิงขึ้นนั่งร่วมบนอาสนะนั้น พระก็จักต้องอาบัติ แม้มีแต่ชายด้วยกัน ก็เป็นการขาดคารวะ จึงควรจัดหาอาสนะไว้ให้พระนั่งเสียส่วนหนึ่ง.

๑๕. วิธีจัดโต๊ะเลี้ยงหมู่ เมื่อได้จัดปูผ้าเสร็จแล้ว ให้วางจานข้าวตรงหน้าที่พระนั่ง ช้อนวางขวา ซ่อมวางซ้ายชิดกับจานข้าวพอสมควร ถ้ามีมีดด้วยก็ให้วางไว้ด้านขวา น้ำตั้งขวาของพระ จานแบ่งชามแบ่ง มีช้อนใส่ไว้ในชาม ๑ คัน ช้อนนี้เรียกกันว่าช้อนกลาง หรือช้อนสำหรับตักแบ่ง ซ้อนก็นตั้งไว้ด้านซ้ายของพระ เวลานำของเข้าประเคน พึงเข้าทางซ้ายของพระ.

เรื่องการจัดเลี้ยงพระแบบเลี้ยงโต๊ะ หรือฉันเป็นหมู่ สิ่งที่จำต้องให้มีขาดไม่ได้ คือ ช้อนกลาง ชามแบ่ง จานแบ่ง ต้องมีให้ครบพระ หรือช้อนรวมกันไว้หลาย ๆ คัน ใส่จานหรือชามตั้งไว้กลางวงก็ได้ ช้อนกลางควรใช้ช้อนกระเบื้อง ที่เรียกกันว่าช้อนถ้วย จัดอย่างนี้ทั้งคาวและหวาน ทั้งนี้ เพื่อให้ความสะดวกแก่พระ เพราะมีพระวินัยบัญญัติห้ามภิกษุฉันร่วมภาชนะเดียวกัน ถ้าฝ่าฝืนคงต้องอาบัติ ถ้ามีชามแบ่ง ช้อนกลางไว้ ท่านผู้ใดต้องการอย่างไหน ใช้ช้อนกลางตักมาใส่ชามของตนบริโภค เช่นนี้พ้นจากความเป็นผู้ฉันร่วมภาชนะเดียวกัน.

เลี้ยงโต๊ะ ที่มีนิยมการใช้ชามแบ่งช้อนกลางนี้ มีนิยมในที่ทั่วไป ไม่ใช่เพียงฝ่ายพระ ท่านที่ผ่านการเลี้ยงโต๊ะมาแล้วย่อมทราบดี พึงเห็นเช่นโต๊ะจีน เขาก็มีถ้วยแบ่งช้อนแบ่ง ยิ่งเป็นโต๊ะฝรั่งยิ่งถือมาก เขาจัดไว้เสร็จ ผู้บริโภคไม่ต้องเรียกร้อง.

ประเพณีการเลี้ยงพระแบบโบราณ นิยมจัดฉะเพาะองค์นั่งเรียงแถวฉัน ดูงามดี ครั้นต่อมาในบัดนี้ การเลี้ยงแบบเลี้ยงโต๊ะ นิยมกันในฝ่ายคฤหัสถ์มากขึ้น ท่านผู้ที่เห็นว่าสะดวก เพราะไม่เปลืองถ้วยชาม ก็เลยจำมาจัดเลี้ยงพระบ้าง แต่เมื่อจำของเขามาใช้ ก็จำมาไม่หมด คงเอาแต่ที่ง่าย ที่สะดวก สำหรับพระที่ฉัน แม้รู้ว่าผิด แต่เกรงใจเจ้าของงาน ก็ต้องทนต้องอาบัติไป ผู้ที่ไม่สนใจ ก็ทำตาม ๆ กันไป ถ้าเป็นไปอย่างนี้ ไม่กี่มากน้อย พระวินัยบัญญัติข้อไหนไม่สะดวก ก็คงต้องถูกละเลยไปอีก ผลสุดท้าย พระพุทธศาสนาจะเป็นอย่างไร น่าคิด.

อนึ่ง การจัดโต๊ะ ควรมีผ้าปูจะเป็นฉะเพาะโต๊ะหรือยาวไปก็ตาม แต่ไม่ควรให้ขาด อย่าเอาอาหารไปตั้งไว้กับพื้น แล้วให้พระนั่งล้อมวงฉัน ดูไม่งดงาม จักแสดงให้เห็นว่า พระไม่ใช่เป็นผู้มีเกียรติอะไร คงเหมือน ๆ กับชาวบ้านคฤหัสถ์นั่นเอง แม้คฤหัสถ์ชาวบ้านเอง เขาเลี้ยงกันเขาก็ต้องมีผ้าปู ถ้าจะบอกว่าหาไม่ได้ก็ไม่ถูก เพราะสิ่งอื่นยังหาได้.

การเลี้ยงพระแบบจัดโต๊ะ เมื่อจัดให้ถูกเรื่องแล้วไม่ใช่เป็นของ

สะดวกนัก จะว่าไม่เปลืองถ้วยชามก็ดูกะไรอยู่ เห็นว่าสู้การเลี้ยงเป็นองค์ ๆ ไม่ได้ แลดูก็งามตา.

ที่พระพุทธ ซึ่งเรียกว่าข้าวพระ (ถ้ามี) ให้จัดเตรียมนำตั้งไว้ที่หน้าเครื่องบูชา หรือเอกเทศส่วนหนึ่งในบริเวณนั้น ควรจะมีโต๊ะสำหรับตั้ง ถ้าไม่มีโต๊ะ พึงใช้ผ้าขาวปูเสียก่อน แล้วจึงตั้งหรือวาง อย่าไปตั้งหรือวางไว้กับพื้น เพราะเป็นพุทธบูชา จักเป็นการไม่เคารพคารวะ เมื่อตั้งเสร็จแล้ว เจ้าของพึงทำการบูชาด้วยตั้งใจนึกดังนี้ อิมํ สูปพฺยญฺชนสมฺปนฺนํ สาลีนํ โภชนํ อุทกญฺจ วรํ พุทฺธสฺส ปูเชมิ บางแห่งก็มีคำว่า อุกาส นำหน้า คือ อุกาส อิมํ ฯ ต่อไปเหมือนกัน แปลว่า ข้าพเจ้าขอบูชาเครื่องบริโภคแห่งข้าวสาลีอันถึงพร้อมด้วยแกงและกับและน้ำ อันประเสริฐนี้ แด่พระพุทธเจ้า. เมื่อจำคำที่กล่าวนี้ไม่ได้ก็พึงนึกบูชาตามสมควร จุดประสงค์ก็เพียงให้ตั้งใจระลึกนึกบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บูชาแล้วกราบ ๓ ครั้ง เมื่อเลิกพึงกล่าวคำลาว่า เสสํ มงฺคลํ ยาจามิ ข้าพเจ้าขอส่วนที่เหลืออันเป็นมงคล.

ในเรื่องบูชาข้าวพระนี้ ยังมีผู้นิยมทำอยู่แม้ในพระราชพิธีก็ยังมี นับว่าเป็นประเพณีเก่า จึงนำมากล่าวไว้ ตามที่ได้พบเห็น ได้ยินได้ฟัง.

ถ้าเป็นงานเกี่ยวด้วยศพ คือมีศพตั้งอยู่ มักจัดเครื่องเซ่นไปตั้งไว้ที่หน้าศพ หรือบริเวณที่ตั้งศพนั้นด้วย.

เมื่อเวลาพระฉัน ควรจัดให้มีผู้ปฏิบัติพระประจำอยู่ในที่นั้นด้วย แต่อย่าให้ผู้ที่กำลังเมาสุราเข้าไปนั่งปฏิบัติ จักทำให้เป็นที่รำคาญของพระ.

อนึ่ง เมื่อเวลายกอาหารหรือประเคนพระ อย่าคาบบุหรี่หรือทัดหู ถือกันว่าเสียจรรยาดูไม่งาม ทั้งป้องกันขี้บุหรี่ตกลงในอาหารนั้นด้วย.

๑๖. ถวายไทยธรรม ถ้ามีเครื่องไทยธรรมถวายพระ ควรเตรียมจัดไว้ก่อน จัดตั้งไว้บนโต๊ะ หรือจัดตั้งรวมไว้ส่วนหนึ่งตามที่เห็นสมควร เมื่อพระฉันเสร็จกลับเข้านั่งที่เรียบร้อยแล้ว พึงยกตั้งเรียงไว้ตรงหน้าพระทุก ๆ รูป หรือจะจัดผู้อื่นให้คอยจัดส่งให้เป็นที่ ๆ ในเวลาประเคนก็ได้ การประเคนเครื่องไทยธรรม โดยตรงเป็นหน้าที่ของเจ้าของงาน ถ้าเจ้าของประเคนองค์หนึ่งหรือสององค์แล้ว จะมอบให้ผู้อื่นซึ่งเป็นผู้นับถือใกล้ชิดกันประเคนต่อก็ได้.

ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ต้องให้คู่บ่าวสาวประเคนร่วมกัน คือในวัตถุสิ่งของที่หนึ่ง ให้จับร่วมกันแล้วประเคน จะประเคนทั้งหมดหรืออย่างไร ก็แล้วแต่จะเห็นสมควร ถ้าว่าตามเรื่องของงานแล้วต้องประเคนเองทั้งหมด.

๑๗. กรวดน้ำ การกรวดน้ำ เป็นการอุทิศแผ่ส่วนบุญกุศลที่ตนได้บำเพ็ญ ไปให้แก่บุรพชนตลอดจนสรรพสัตว์บ้าง เป็นการอธิษฐานใจในสิ่งประสงค์ ให้สำเร็จตามความปรารถนาบ้าง เป็นต้น.

การกรวดน้ำ ได้นิยมทำเมื่อถวายทานเสร็จแล้ว พระสงฆ์เริ่มอนุโมทนา เครื่องสำหรับกรวดน้ำต้องหาจัดเตรียมไว้ก่อน ตามที่นิยมใช้กัน เช่น เต้า ขวด จอก ถ้วยแก้วหรือถ้วย มีที่สำหรับรองรับน้ำกรวด หาน้ำที่สะอาดบริสุทธิ์บรรจุไว้ ตั้งเตรียมไว้ที่ตรงหน้าของตน เมื่อพระเริ่มกล่าวอนุโมทนาว่า ยถา ฯ พึงหยิบที่น้ำที่เตรียมไว้นั้นเทลงในที่รอง พร้อมด้วยตั้งใจนึก.

คาถาสำหรับกรวดน้ำที่ท่านยกไว้เป็นบาลี จักไม่นำมากล่าวในที่นี้ ผู้ประสงค์จงไปดูในหนังสืออุบาสกวิธีเถิด.

ผู้ที่ว่าเป็นภาษาบาลีไม่ได้ พึงตั้งใจอธิษฐานอุทิศแผ่ส่วนบุญกุศล และตั้งความปรารถนาตามสมควร.

การเทน้ำเมื่อเวลากรวดน้ำ ห้ามเอามือรองน้ำ เพราะไม่ต้องการให้มีอะไรมาเป็นเครื่องขัดขวาง ให้เทลงไปตรง ๆ เมื่อพระนำว่า ยถา ฯ จบ พระสงฆ์รับ สพฺพี ฯ พึงเทน้ำให้หมด อย่าเหลือไว้ในภาชนะที่กรวด แล้วพึงวางขวด นั่งประณมมือรับพรที่พระสวดจนกว่าจะจบ เมื่อจบแล้วพึงกราบลง ส่วนน้ำที่กรวดแล้วนั้น ให้นำไปเทในที่แจ้ง อย่าเทลงในที่ไม่สมควร เช่นในกะโถนหรือใต้ถุนบ้าน เพราะถือว่าเป็นน้ำอุทิศผลและบริสุทธิ์ เป็นของสูง.

ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ต้องให้คู่บ่าวสาวร่วมกันจับภาชนะเดียวกันเทน้ำกรวด เพราะทำบุญร่วมกัน ปรารถนาความสุขความเจริญร่วมกัน.

กรวดน้ำเป็นหน้าที่ของเจ้าของ คนอื่นกรวดแทนไม่ได้ เพราะเจ้าของ เป็นเจ้าของบุญกุศลโดยตรง เมื่อจะให้แก่ใคร เจ้าของก็ต้องเป็นผู้ให้เอง.

๑๘. ประน้ำมนต์ เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนาจบแล้ว พึงนำที่น้ำมนต์พร้อมด้วยเครื่องประพรมที่เตรียมไว้นั้น ถวายพระรูปที่เป็นหัวหน้าให้ท่านประน้ำมนต์ให้ เพื่อความสิริมงคล เจ้าของควรเข้ารับก่อน ถ้ามงคลสมรส ให้คู่บ่าวสาวรับก่อน แล้วจึงผู้อื่นรวมกันเป็นหมู่ ๆ ไป เสร็จแล้วนำให้ท่านประพรมตามบ้านเรือน.

ถ้าเป็นการขึ้นบ้านใหม่ ก็นำเครื่องเจิมที่เตรียมไว้ถวายให้ท่านเจิมตามประตูบ้าน. ทราย ถวายรูปที่ ๒ ให้โปรยวงรอบบ้าน เสร็จพิธีแล้ว ส่งพระกลับดังกล่าวแล้วในตอนต้น.

ตามที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ เป็นการทำงาน ๒ วัน คือสวดมนต์วันหนึ่ง เลี้ยงพระวันหนึ่ง ในบัดนี้ ถ้าเป็นงานขนาดกลางหรือเล็กน้อย มักนิยมทำวันเดียว จะเลี้ยงเช้าหรือเพล ก็เป็นไปตามความต้องการของเจ้าของงาน งานวันเดียว บางแห่งสวดมนต์แล้วฉัน บางแห่งฉันแล้วสวดมนต์ ไม่สู้แน่ แต่ทางที่สะดวกควรเป็นสวดมนต์ก่อนฉันดีกว่า ไม่ขัดกับเวลาที่จะเลี้ยงแขกที่มาในงาน ถ้าฉันแล้วจึงสวดมนต์ เจ้าของงานมักไม่สู้จะได้ฟังสวดมนต์นัก เพราะพระฉันแล้วไหนจะต้องเริ่มพิธีสวดมนต์ ไหนจะต้องกังวลในเรื่องเลี้ยงแขก ถ้าช้าเวลาก็จะสายจะบ่าย ไม่สะดวกด้วยประการทั้งปวง.

ถ้าเป็นการทำงานวันเดียว ก็พึงจัดอนุโลมตามที่กล่าวไว้แล้วนั้นเถิด.

๑๙. พิธีเกี่ยวด้วยงานศพ พิธีต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนั้น โดยมากเกี่ยวด้วยพิธีการมงคล แม้จะกล่าวถึงเรื่องเกี่ยวแก่การศพไว้บ้าง ก็เป็นส่วนน้อย ในที่นี้จักได้ประมวลการปฏิบัติที่เกี่ยวด้วยงานศพโดยเฉพาะ เพื่อให้ทราบบ้างตามสมควร.

การทำศพตามประเพณีไทยมีหลายอย่าง ตั้งต้นแต่ทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน, เผา, ทำบุญอัฐิ, บรรจุอัฐิ.

พิธีบำเพ็ญกุศล ก็จัดทำเป็นไปตามฐานะของเจ้าของ เมื่อมรณะแล้วนำศพไปวัด ไม่พักบำเพ็ญกุศลที่บ้านก็มี ตั้งไว้บำเพ็ญกุศลที่บ้านก็มี.

กล่าวเฉพาะที่ตั้งบำเพ็ญกุศลที่บ้าน เบื้องต้นพึงกำหนดจัดสถานที่ตั้งศพ จัดเครื่องสักการะศพตามสมควร จัดตั้งที่สักการะบูชาพระอีกแห่งหนึ่ง จัดที่สำหรับพระสวดอภิธรรม.

เครื่องสำหรับใช้ในการนี้ นอกจากเครื่องสักการะบูชาศพหรือเครื่องบูชาพระแล้ว ต้องเตรียม

๑) ผ้าภูษาโยง ถ้าศพเป็นชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปต้องเตรียมผ้าขาวกว้างประมาณ ๑๐ หรือ ๑๒ นิ้ว ยาวพอกับแถวพระสงฆ์อีก ๑ ผืน.

๒) เครื่องทองน้อย ๑-๒ ที่

๓) ตู้พระอภิธรรม.

๔) เครื่องกะบะมุกด์.

ผ้าภูษาโยง เป็นผ้าสำหรับลาดให้พระจับในเวลาสดับปกรณ์หรือบังสุกุล ต้นผ้าผูกไว้กับศพ ตามที่นิยมกัน ใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกจากศพออกมาถึงปากหีบศพข้างนอก แล้วผูกผ้าภูษาโยงไว้ ถ้าผ้าภูษาโยงสั้น ใช้แถบผูกกับด้ายสายสิญจน์เสียก่อน แล้วให้แถบห้อยพาดลงมาตรงหน้าศพ แล้วพับหรือม้วนวางไว้บนที่รองรับ ส่วนผ้าภูษาโยงให้พับวางไว้ทางเหนือแถวพระสงฆ์นั่ง ผ้าขาวม้วนวางไว้ในที่ใกล้กับผ้าภูษาโยง.

เครื่องทองน้อยมี ๕ ชิ้น เชิงปักธูป ๑ ปักเทียน ๑ กรวยสำหรับใส่ดอกไม้ ๓ รวมตั้งไว้ในกะบะหรือพาน ตั้งให้ธูปเทียนอยู่คู่กันแล้วนำไปตั้งไว้ที่หน้าศพ สำหรับจุดบูชาศพ มีข้อที่พึงสังเกตไว้ คือเมื่อเราบูชาศพ ให้ตั้งหันธูปเทียนมาทางด้านตัวของเรา ถ้าให้ศพบูชาเช่นเมื่อเวลาพระเทศน์ พึงตั้งหันธูปเทียนเข้าทางศพ ระวังอย่าให้สับสน.

เครื่องทองน้อย บางท่านมักจะเรียกว่าเครื่อง ๕ เพราะเห็นว่ามี ๕ ชิ้น แต่เครื่อง ๕ ที่แท้จริง ดูจะมีอีกอย่างหนึ่งต่างหากจากเครื่องทองน้อย มี ๘ ชิ้น คือกรวยดอกไม้ ๕ เชิงเทียน ๒ กระถางธูป ๑ ใส่พานรวมกันเช่นเดียวกับเครื่องทองน้อย นี้เรียกว่าเครื่อง ๕ ที่เคยเห็น เป็นเครื่องที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบมราชินีทรงใช้ เมื่อเวลาทรงธรรม เรียกว่า เครื่องทรงธรรม นอกจากนี้จะ

ใช้ในคราวไหนบ้างไม่ทราบ และผู้อื่นก็ไม่ได้ใช้ ใช้เครื่องทองน้อยเป็นพื้น.

ตู้พระอภิธรรม ถ้าจะจัดที่พระสวด ณ ที่ใด พึงตั้ง ณ ที่นั้นเบื้องหน้าของพระสวด.

เครื่องกะบะ หรือที่เรียกกันว่าเครื่องกะบะมุกด์ มี ๙ ชั้นบ้าง ๑๐ ชั้นบ้าง บางท่านอธิบายว่า ๙ ชั้น ใช้เกี่ยวด้วยงานศพ คือมีกรวยสำหรับดอกไม้ ๔ เชิงปักเทียน ๔ เชิงปักธูป ๑. ๑๐ ชั้นใช้สำหรับเกี่ยวด้วยงานมงคล คือ เพิ่มกรวยดอกไม้อีก ๑ จึงรวมเป็น ๑๐ แต่ที่ใช้กันอยู่ ดูไม่สู้จะได้คำนึงกันนัก. ตั้งในกะบะเรียงเป็น ๒ แถว ดอกไม้อยู่แถว ๑ ธูปเทียนอยู่แถว ๑ ใช้เทียน ๔ ธูป ๑ ธูปตั้งไว้กลางแถว จัดเสร็จแล้วตั้งไว้ด้านหน้าตู้อภิธรรม หันแถวธูปเทียนมาทางด้านนอก เพื่อจุดบูชาในเวลาพระสวดอภิธรรม.

เครื่องทองน้อยและเครื่องกะบะ นิยมใช้กันอยู่โดยมากในชั้นสูง ชั้นสามัญโดยทั่วไป ใครมีหรือหาได้ก็ใช้ ถ้าไม่มีก็มักใช้ธูปเทียนบูชากันตามธรรมดา.

๒๐. ศพลงหีบ ตามที่นิยมกัน เมื่อนำศพบรรจุหีบเสร็จยกขึ้นตั้งเสร็จแล้ว ต้องมีพระสงฆ์สดัปกรณ์หรือบังสุกุล ตามแต่จะมากหรือน้อย ไม่นิยมพระว่าต้องจำนวนเท่าไร ควรนิมนต์พระเตรียมไว้ เมื่อพระเข้าที่พร้อมแล้ว จุดธูปเทียนที่เครื่องทองน้อยแล้วกราบศพ ลาดผ้าภูษาโยง แล้วนำแถบต่อกับผ้าภูษาโยง ถ้าเป็นศพตั้งแต่ชั้น

หม่อมเจ้าขึ้นไป พึงลาดผ้าขาวรองก่อนแล้วจึงลาดผ้าภูษาโยงไว้บนครั้นแล้วจึงนำผ้าที่จะสดับปกรณ์หรือบังสุกุลทอด คือวางไว้บนผ้าภูษาโยงตรงตามหน้าพระ พระกระทำกิจเสร็จแล้ว เตรียมกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศล.

อนึ่ง พึงทราบในเรื่องผ้าภูษาโยง เมื่อทอดออกแล้ว ห้ามข้ามกราย หรือแม้ที่ห้อยลงจากหีบ ก็ห้ามข้ามกรายเป็นอันขาด ถือกันว่าเสียมรรยาทอย่างยิ่ง ควรระวังให้มาก แม้ใช้สิ่งของเช่นพานดอกไม้เป็นต้น ทับไว้ก็ไม่ควร.

วิธีทอดผ้า ให้นำผ้าไปทอดวางขวางลงบนผ้าภูษาโยง ไม่ต้องประเคน ทอดผ้าลงแล้ว พึงกราบทางพระครั้งหนึ่ง แล้วพึงหันหน้าไปทางศพกราบศพอีกครั้งหนึ่ง หรือทอดหลายองค์ องค์ต้น ๆ เป็นเพียงยกมือประณมไหว้ เสร็จแล้วจึงกราบพระและกราบศพ พึงทำดังนี้ทุก ๆ ครั้งที่ทอดผ้า.

การสดับปกรณ์หรือบังสุกุลทุก ๆ ครั้ง ถ้าไม่เกินกำลัง ควรจัดให้มีผ้าสำหรับทอดตามสมควร.

พิธีที่กล่าวนี้ เรียกกันว่าชักผ้าปากหีบ แต่ไม่ได้นำไปทอดที่ปากหีบ คงทอดผ้าสดับปกรณ์หรือบังสุกุลอย่างธรรมดานั่นเอง ไม่มีอาราธนาศีล รับศีล และไม่มีมาติกา แต่บางแห่ง เจ้าของต้องการให้มาติกาด้วยก็มี แต่พิธีของหลวง ไม่มีมาติกา.

ตอนกลางคืน เมื่อพระที่จะสวดอภิธรรมมาและเข้านั่งที่เรียบร้อย

แล้ว เจ้าของงานพึงจุดเทียนธูปที่เครื่องกะบะก่อนแล้วกราบพระ แล้วจุดที่เครื่องทองน้อยเสร็จแล้วกราบศพ ส่วนที่เครื่องบูชาพระพุทธรูปนั้น ไม่ต้องจุดก็ได้ เมื่อจุดเสร็จแล้ว ให้อาราธนาศีลรับศีล ครั้นแล้วพระเริ่มสวดต่อไป.

เมื่อพระสวดจบแล้ว (หมายถึงตอนเลิก) พึงจัดการสดับปกรณ์หรือบังสุกุล และพระอนุโมทนาก็กรวดน้ำ ตามนัยดังกล่าวแล้วในพิธีปากหีบ.

๒๑. ทำบุญ ๗ วัน เรียกสัตตมวาร การทำบุญ ๗ วัน มีนิยมทำกันอยู่ทั่วไป ก็และการนับวันนั้น มีนิยมกำหนดดังนี้ ถ้าตายวันไหน ให้ถือเอาวันนั้นเป็นวันสำคัญ คือเป็นวันอุทิศผล เช่นตายวันอาทิตย์ ถ้าจะทำงานเป็น ๒ วัน พึงสวดมนต์ในวันเสาร์ เลี้ยงพระวันอาทิตย์เพราะการบริจาคทานเสร็จสิ้นในวันอาทิตย์ แล้วจึงอุทิศผลให้ ถ้าทำเป็นงานวันเดียว คือสวดมนต์วันนั้นฉันวันนั้น ต้องทำในวันอาทิตย์ ถ้าจะมาทำในวันเสาร์ไม่ควร เพราะการอุทิศผลนั้น นิยมกันว่าล่วงไปแล้ว ๗ วัน จากวันที่ตาย จึงได้ถือเอาวันที่ ๘ เป็นวันอุทิศผล.

พิธีทำ ก็ต้องแล้วแต่ฐานะของเจ้าของ จะทำมากหรือน้อยสุดแต่กำลัง จักนำมากล่าวไว้ในที่นี้ให้เต็มตามที่นิยมทำกัน คือ วันต้นมีสวดมนต์ เทศน์ พร้อมด้วยพระสวดรับเทศน์ ๔ รูป และมีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ กลางคืนพระสวดอภิธรรม รุ่งขึ้นเลี้ยงพระเสร็จแล้ว มีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ.

พิธีที่เกี่ยวด้วยเรื่องพระ พึงจัดโดยนัยดังกล่าวแล้วในตอนต้น ต่างแต่เพียงไม่ต้องใช้ด้ายสายสิญจน์และตั้งที่น้ำมนต์ ส่วนจำนวนพระมักนิยมเป็นคี่ เช่น ๕, ๗, ๙, ถ้าเป็นคู่ก็เป็น ๑๐ ที่เป็น ๙ ก็มีน้อย ถ้าเลย ๗ แล้วมักจะเป็น ๑๐ เกินกว่า ๑๐ ก็ยังนึกไม่ได้ว่าจะมีที่ไหนบ้างนอกจากของหลวง.

เมื่อพระมาพร้อม และเข้าประจำที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของพึงจุดธูปเทียนที่เครื่องบูชาพระพุทธรูปก่อน แล้วจุดที่เครื่องสักการะศพคือที่เครื่องทองน้อยสำหรับบูชาศพเสร็จแล้ว พึงอาราธนาพระปริตต์ เมื่อพระสวดมนต์จบ ถวายน้ำดื่มพอสมควรแล้ว พึงให้คลี่ผ้าภูษาโยงทำพิธีให้พระสงฆ์ที่สวดมนต์ สดับปกรณ์หรือบังสุกุล ตอนนี้ไม่ต้องกรวดน้ำ เพราะไม่มีอนุโมทนา เสร็จแล้วส่งพระสงฆ์กลับ.

อนึ่ง ในสมัยก่อน ทั้งในงานมงคล ทั้งในงานศพ ก่อนที่พระสวดมนต์จะกลับ ท่านนิยมถวายหมากพลูซอง หรือธูปเทียน หรือทั้งหมากพลูธูปเทียนก่อน เรียกว่าหมากพลูท้ายสวดมนต์ หรือธูปเทียนท้ายสวดมนต์ หรือเรียกรวมว่า เครื่องท้ายสวดมนต์ ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมายว่า เสร็จแล้ว กลับได้ เช่นเมื่อสวดมนต์จบแล้ว จะทำอะไรหรือสนทนาอะไรก็ทำหรือสนทนาไป พอถวายเครื่องท้ายสวดมนต์ตลอดแถวแล้ว เลิกสนทนาพระลากลับ เครื่องดังกล่าวนี้ ได้มาเลิกเมื่อสมัยงดการรับประทานหมาก และจวบกับสมัยธูปเทียนแพงมาก จึงเลิกไป แต่ในบางแห่งก็ยังมี.

เมื่อพระสวดมนต์กลับแล้ว พึงเตรียมจัดตั้งธรรมาสน์ไว้ในที่อันสมควร และมีเทียนดูหนังสือปักเชิงเทียนไว้ ๑ เล่ม ควรเป็นเทียนขนาดค่อนข้างใหญ่ จัดวางไว้บนโต๊ะ ทางด้านซ้ายหรือขวาของธรรมาสน์ พึงพิจารณาดูตามควร คือไม่ให้กีดขวางต่อกิจการที่จะพึงทำ และอย่าตั้งให้ใกล้พระเทศน์นักจะร้อน จัดที่สำหรับพระสวดรับเทศน์ ๔ รูปไว้ในลำดับแห่งอาสนะของพระเทศน์ คือแถวเดียวกันกับอาสนะของพระเทศน์นั่ง ในเมื่อยังไม่ได้ขึ้นธรรมาสน์ ตั้งโต๊ะเครื่องกะบะไว้เบื้องหน้า ตู้พระอภิธรรมไม่ต้องมีก็ได้ เว้นไว้แต่จะจัดที่พระสวดรับเทศน์กับพระสวดอภิธรรมอยู่แห่งเดียวกัน.

เมื่อพระมาและเข้าที่นั่งตามที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของพึงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์ก่อน เมื่อพระขึ้นธรรมาสน์แล้ว พึงอาราธนาศีล รับศีลเสร็จแล้ว พึงอาราธนาธรรมด้วยคำว่า

พฺรหฺมา จ โลกาธิปตี สหมฺปติ
กตฺอญฺชลี อนฺธิวรํ อยาจถ
สนฺตีธสตฺตาปฺปรชกฺขชาติกา
เทเสตุ ธมฺมํ อนุกมฺปิมํ ปชํ

เมื่ออาราธนาธรรมเสร็จแล้ว พึงจุดเทียนธูปที่เครื่องทองน้อยหน้าศพ เพื่อให้ศพฟังธรรม บางทีก็จุดเมื่อตอนจะรับศีล คือหลังจากจุดเทียนดูหนังสือ.

ตามที่ได้นิยมกันในชั้นสูง ท่านเจ้าของงานมักมีเครื่องทองน้อย

อีกที่หนึ่ง สำหรับจุดเมื่อเวลาฟังธรรม สามัญเรียกว่าเครื่องฟังเทศน์ ถ้ามีผู้ใหญ่ชั้นสูงอยู่ในที่นั้นด้วยควรจัดให้อีกที่หนึ่ง โดยสามัญทั่ว ๆ ไป มักไม่สู้จะได้มีกัน ใช้ธูปเทียนธรรมดา.

พอเวลาเทศน์จบ พึงจุดเทียนธูปที่เครื่องกะบะ ซึ่งตั้งไว้ที่เบื้องหน้าพระสวดรับเทศน์ จุดเสร็จแล้วพึงบูชาและกราบ เมื่อพระสวดจบแล้วถวายน้ำร้อนหรือเครื่องดื่มตามสมควร ส่วนพระเทศน์ ควรจัดถวายน้ำเมื่อลงจากธรรมาสน์ เสร็จแล้วลาดผ้าภูษาโยง ทอดผ้าให้พระเทศน์และพระสวดรับเทศน์ สดัปกรณ์หรือบังสุกุล เสร็จแล้วเก็บผ้าภูษาโยง แล้วจัดถวายเครื่องไทยธรรม แต่บางครั้งก็จัดถวายไทยธรรมก่อน แล้วจึงจัดสดัปกรณ์บังสุกุล ตามแต่สะดวก.

เมื่อเสร็จแล้ว เตรียมที่กรวดน้ำไว้ เมื่อพระกล่าวคำว่า ยถา ฯ พึงเทน้ำกรวด ปฏิบัติโดยนัยดังกล่าวแล้ว ในเรื่องกรวดน้ำข้างต้น.

เมื่อพระเทศน์และพระสวดรับเทศน์กลับแล้ว พึงจัดสถานที่สำหรับพระสดัปกรณ์หรือบังสุกุล พระมาพร้อมแล้ว พึงนิมนต์เข้านั่งประจำตามที่ พระสงฆ์เริ่มสวดมาติกา พอสวดไปถึงบทปัฏฐานมาติกา คือ เหตุปจฺจโย พึงให้คลี่ผ้าภูษาโยงลาดมาตลอดแถวพระสงฆ์ พอพระสงฆ์สวดจบ จึงทอดผ้าให้พระสดัปกรณ์หรือบังสุกุล เสร็จแล้วเตรียมกรวดน้ำในเมื่อพระสงฆ์กล่าวคำว่า ยถา ฯ มีนัยดังกล่าวแล้ว เสร็จแล้วส่งพระสงฆ์กลับ ครั้นแล้วจึงจัดให้พระสวดอภิธรรมต่อไปจนกว่าจะจบ ปฏิบัติตามที่ได้กล่าวแล้วในเรื่องสวดอภิธรรม เสร็จ

พิธีในวันต้น.

รุ่งขึ้นวันเลี้ยงพระ กิจต่าง ๆ ที่เนื่องในพิธี เช่น ธูปเทียนเครื่องบูชาเป็นต้น ต้องเตรียมไว้ให้เสร็จก่อน เมื่อพระมาและเข้าที่พร้อมแล้ว พึงจุดเทียนธูปเครื่องบูชาพระ แล้วจุดเทียนธูปที่เครื่องทองน้อยที่บูชาศพ เสร็จแล้วอาราธนาศีล, เลี้ยงพระ, ถวายไทยธรรมพระสงฆ์ (สำหรับพระสงฆ์สวดมนต์ ไม่ต้องมีสดัปกรณ์หรือบังสุกุลอีก) เสร็จแล้วกรวดน้ำ เมื่อพระฉันกลับแล้ว ถ้ามีการสดัปกรณ์หรือบังสุกุลต่อท้ายอีก ก็จัดดังกล่าวแล้วในวันก่อน นับว่าเสร็จพิธี.

พึงทราบว่า ที่ได้มีพิธีสดัปกรณ์หรือบังสุกุลมากครั้งเช่นนี้ ก็ฉะเพาะท่านที่ต้องการพระสดัปกรณ์หรือบังสุกุลมาก เพื่อจะแบ่งไม่ให้คับคั่งในเวลาเดียว หรือจะตัดเสียเลยก็ได้ หรือแม้เทศน์ สวดรับเทศน์จะไม่มีก็ได้ ถ้ามีกำลังพอก็ควรมี ถ้าจะทำเป็นงานวันเดียว ก็จัดอนุโลมตามนี้ การสดัปกรณ์หรือบังสุกุล ควรจัดทำเมื่อเวลาพระฉันเสร็จแล้วก่อนจากอนุโมทนา.

ทำบุญ ๕๐ วัน เรียกว่า ปัญญาสมวาร, ๑๐๐ วัน เรียกว่า สตมวาร มีพิธีจัดทำอย่างเดียวกันกับทำบุญ ๗ วัน.

๒๒. เผา บำเพ็ญกุศลในการเผา มักทำเป็น ๒ ตอน คือที่บ้านตอน ๑ ที่วัดตอน ๑.

บำเพ็ญกุศลที่บ้าน มีพิธีดังกล่าวแล้วในเรื่องทำบุญ ๗ วัน ก่อนจะเชิญศพไปวัด ควรมีพระสงฆ์สักกี่รูปก็ได้ สดัปกรณ์หรือบังสุกุล

ก่อน แล้วจึงเคลื่อนศพ.

การนำศพไปวัด มีกระบวนตามศพ ให้มีพระนำศพ ๑ รูป อ่านพระอภิธรรมนำไปข้างหน้า พระที่จะนำศพ ควรเป็นพระที่เกี่ยวข้องเคารพนับถือใกล้ชิดของผู้ตาย นำไปถึงวัดแล้ว นำเวียนเชิงตะกอน ๓ รอบ เวียนซ้าย ครบแล้วเชิญศพขึ้นสู่เชิงตะกอน แล้วบำเพ็ญกุศลอีกตามสมควร ถ้าประสงค์จะไปตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัด ก็นำไปยังสถานที่ตั้ง ยังไม่ต้องนำไปสู่เชิงตะกอน.

ถ้าเชิญศพไปดังที่เรียกกันว่าลักศพ คือไปโดยไม่มีกระบวน ไม่ต้องมีพระนำศพด้วยก็ได้.

การบำเพ็ญกุศล ตามที่นิยมกัน มีเทศน์ พระสวดรับเทศน์ สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ มีวิธีปฏิบัติงานดังกล่าวแล้ว นี้กล่าวฉะเพาะที่ได้จัดการบำเพ็ญกุศลที่บ้านมาเสร็จแล้ว.

ถ้าจะไปจัดการบำเพ็ญกุศลที่วัดทั้งหมด ก่อนแต่จะเคลื่อนศพไปวัด ก็ควรมีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลก่อน.

พิธีจัดบำเพ็ญกุศล พึงปฏิบัติโดยลักษณะเทียบเคียง ตามนัยที่กล่าวแล้ว ในเรื่องการบำเพ็ญกุศลที่บ้าน คือ มีสวดมนต์ เทศน์ เลี้ยงพระ สดับปกรณ์หรือบังสุกุล เป็นต้น.

เมื่อจัดการบำเพ็ญกุศลเสร็จแล้ว ใกล้ถึงเวลาเผา พึงเชิญศพไปสู่เชิงตะกอนมีพระนำ ๑ องค์ก็ได้ ไม่ควรมากองค์ ตามแบบของหลวงมี ๑ องค์เท่านั้น บางท่านว่า ศพถึงวัดแล้ว ไม่ต้องมีพระนำก็ได้ เมื่อ

นำศพไป บรรดาญาติมิตรผู้น้อย พึงเดินตามหลังศพ ให้มีระเบียบ ผู้ใหญ่กว่าศพ ไม่ควรตามศพ แม้เดินหน้าศพก็ไม่นิยม นอกจากพระหรือผู้นำกระบวนเท่านั้น เวลานำศพเดินไป ผู้ที่นั่งอยู่บนเก้าอี้พึงลุกยืน ผู้นั่งกับพื้น ไม่ต้องลุกขึ้นยืน เพียงนั่งตัวตรงแสดงคารวะก็พอ ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพในศพนั้น.

พึงเตรียมผ้าไว้สำหรับทอดปากหีบ จะเป็นไตรหรือจีวร สบงก็ได้ ก่อนที่จะประชุมเพลิง เจ้าของหรือผู้ใกล้ชิด หรือผู้มีเกียรติ พึงนำผ้าไปทอดไว้ปากหีบ แล้วนิมนต์พระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลคราวละรูปอย่าให้หลายรูปนัก จักเปลืองเวลา ทำให้เสียเวลาของแขกที่มาในงาน.

ตามที่นิยม เบื้องต้นให้เจ้าของและลูกหลานหรือญาติทอด และเหลือไว้ท้าย ๑ ที่.

ใครที่เป็นผู้ใหญ่ในงาน ควรเชิญผู้นั้นเป็นผู้จุดเพลิงเผา ก่อนที่จะจุดเพลิง พึงมอบผ้าที่เหลือไว้นั้น ให้ทอดก่อน ส่วนพระสงฆ์ที่จะชักผ้าต้องเตรียมนิมนต์มาไว้ในที่ใกล้ ๆ เพื่อให้ทันกัน พระสงฆ์ชักผ้าเสร็จแล้วจึงจุดเพลิง แล้วผู้อื่นก็ขึ้นต่อ ๆ กันไป ให้เป็นระเบียบ อย่าแย่งชิงกันขึ้น เรียงขึ้นเป็นฝ่าย ๆ แลงามดี เช่น ฝ่ายชายก็พวก ๑ ฝ่ายหญิงก็พวก ๑ ฝ่ายไหนจะขึ้นก่อนหรือหลัง แล้วแต่หัวหน้าคือผู้วางเพลิงคนแรก หรือจัดขึ้นลงคนละข้างได้ ก็เรียบร้อยดี ไม่เปลืองเวลามาก.

ในเวลาประชุมเพลิง ควรจัดให้มีพระสวดอภิธรรม ๔ รูป ที่เรียกว่าสวดหน้าไฟ.

๒๓. เก็บอัฏฐิ มีนิยมทำกันอยู่ ๒ อย่าง คือ ทำ ๓ หาบ ๑ ทำอย่างสามัญ ๑.

เครื่อง ๓ หาบ ต้องเตรียมคาน ๑ สาแหรกคู่ ๑ สำรับหรือปิ่นโตคาวหวาน ๑ อั้งโล่หรือเชิงกราน ๑ หม้อใส่ข้าวสารและเครื่องครัวแห้ง ๑ คานและสาแหรกพันผ้าขาว เชิงกรานและหม้อทาขาวและผ้าไตร เตรียมอย่างละ ๓ ชุด จัดนิมนต์พระสงฆ์สดัปกรณ์หรือบังสุกุล ๓ องค์ และเตรียมเครื่องใส่อัฏฐิและอังคารด้วย.

วันเก็บอัฏฐิ เวลาเช้าพึงนำเครื่องที่เตรียมไว้ไปสู่ที่เชิงตะกอน และนำเครื่องที่เตรียมไว้นั้นไปจัดเป็นแถว ๓ ชุด คือ ๑. ไตร ๒. สำรับวางในสาแหรกสำหรับหาบ ส่วนหม้อ เชิงกรานถือตามไป ถ้าใช้ปิ่นโตแทนสำรับ ให้จัดเชิงกรานและหม้อวางในสาแหรก จัดบุตรหลานให้หาบและถือ เดินเรียงเป็นกระบวนตามลำดับ เวียนเชิงตะกอน ๓ รอบ เวลาเดินให้ร้องกู่ "วู้ๆ" ครบแล้ววาง ให้เจ้าหน้าที่ทำการแปรรูป เสร็จแล้วจุดเทียนธูปบูชา แล้วนำผ้าขึ้นทอดครั้งละ ๑ ที่ ให้พระสงฆ์สดัปกรณ์หรือบังสุกุล จนครบ ๓ รูปแล้วเลือกเก็บอัฏฐิตามต้องการ ส่วนที่เหลือรวมบรรจุในภาชนะเก็บไว้ จัดที่ถวายอาหารพระสงฆ์ ขอศีล รับศีลเสร็จแล้ว จะให้ฉันในที่นั้นหรือให้กลับไปฉันที่กุฏิตามแต่สะดวก และมอบเครื่องหาบถวายไป แต่

ไม่ต้องประเคน (หมายถึงอาหารแห้ง) เสร็จแล้วพระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล เสร็จการ.

ถ้าทำการเก็บอัฏฐิอย่างสามัญ ก็เพียงให้เจ้าหน้าที่แปรรูปแล้ว ทอดผ้า สดับปกรณ์หรือบังสุกุลเท่านั้น.

๒๔. ทำบุญอัฏฐิ พึงประกอบพิธีอนุโลมตามทำบุญ ๗ วันนั้น แต่มีข้อควรทราบคือ ให้จัดที่บูชาอัฏฐิแห่งหนึ่งต่างหาก จากที่บูชาพระพุทธรูป อย่าตั้งในที่บูชาเดียวกันกับพระพุทธรูป ทั้งไม่ต้องตั้งน้ำมนต์ วงด้ายสายสิญจน์ เพราะถือว่าอัฏฐินั้นเป็นมงคลอยู่แล้ว.

๒๕. บรรจุอัฏฐิ อัฏฐิและอังคารซึ่งเป็นส่วนที่เหลือนิยมบรรจุไว้ในที่สมควร เช่น เจดีย์หรือถาวรวัตถุอื่น ๆ เป็นต้น ก่อนแต่บรรจุนิยมบำเพ็ญกุศลก่อน โดยมากมักมีถวายอาหารบิณฑบาตพระสงฆ์ตามสมควรแล้วสดับปกรณ์หรือบังสุกุล หรือจะมีเทศน์ด้วยก็ได้ แต่อย่างน้อยต้องมีสดับปกรณ์หรือบังสุกุล เสร็จแล้ว นำบรรจุ เป็นเสร็จการ.

พิธีต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ เมื่อมีความประสงค์จะทำได้อย่างไร ก็จงเลือกตัดทอนทำตามความต้องการ และปฏิบัติจัดงานไปตามหลักนี้ เพื่อจะได้เป็นระเบียบที่เรียบร้อย การงานไม่สับสน.

๒๖. ถวายสังฆทาน ถ้ามีความประสงค์จะนิมนต์พระรับสังฆทาน พึงไปขอสงฆ์จากพระภัตตุทเทสก์ ซึ่งทางวัดได้จัดตั้งไว้ โดยไม่เจาะจงรูปใดรูปหนึ่ง ตามแต่ท่านจะจัดให้ เช่นนี้จึงจะจัดว่า

เป็นการสงฆ์โดยถูกต้อง ถ้าไปเลือกนิมนต์ฉะเพาะรูปตามที่ตนต้องการ ชื่อว่าไม่ถูกลักษณะแห่งสังฆทาน เป็นปาฏิปุคคลิกทาน.

การถวายสังฆทาน มีทำกันอยู่ ๒ อย่าง คือ เพื่อความสิริมงคล อย่าง ๑ เพื่ออุทิศผลให้ผู้ล่วงลับไปแล้วอย่าง ๑.

เบื้องต้นพึงเตรียมนิมนต์พระ และจัดตั้งที่บูชาพระพุทธรูป ที่รับพระสงฆ์ ตามเยี่ยงพิธีบำเพ็ญกุศลดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น และจัดเตรียมอาหารและเครื่องต่าง ๆ ที่จะถวายนั้นไว้ให้พร้อมเสร็จ พอถึงเวลาพระมานั่งพร้อมแล้ว พึงจุดเทียนธูปบูชาพระพุทธรูป กราบพระพุทธรูปเสร็จแล้ว พึงหันหน้าไปทางด้านพระสงฆ์ กราบ ๓ ครั้งแล้ว อาราธนาศีล รับศีลเสร็จแล้ว ให้ยกเครื่องที่จะถวายสังฆทานนั้นวางเรียงไว้ตรงหน้าพระสงฆ์ แล้วกราบ ๓ ครั้ง นั่งยกมือประณมเปล่งวาจาน้ำกล่าวคำถวายดังต่อไปนี้.

ถวายเพื่อความสุขความเจริญ: ตั้งนโม ๓ จบแล้วว่า

อิมานิ มยํ ภนฺเต ภตฺตานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ ภตฺตานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญ.

ถวายเพื่ออุทิศ: ตั้งนโม ๓ จบแล้วว่า

อิมานิ มยํ ภนฺเต ภตฺตานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ ภตฺตานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากญฺเจว มาตาปิตุอาทีนญฺจ ญาตกานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ญาติทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้น ที่ละโลกนี้ไปแล้วด้วย ตลอดกาลนานเทอญ.

จบแล้วกราบ แต่นั้นพึงนำสิ่งของประเคนพระ ฉะเพาะสิ่งที่ควรประเคน ถ้าเป็นอาหารชะนิดที่อยู่ได้นาน ยังไม่สุกหรือสุกแล้ว เช่น ข้าวสาร ขนมแห้ง ปลา เนื้อ เป็นต้น ไม่ควรประเคน ครั้นประเคนเสร็จแล้ว พึงเตรียมกรวดน้ำ มีประการดังกล่าวแล้วในเรื่องกรวดน้ำตอนต้น พระอนุโมทนาเสร็จแล้วกราบ เสร็จพิธี.

สรุปข้อที่ควรจำและควรรู้

๑. พระบูชาประจำวันเกิด.

๑) วันอาทิตย์ พระถวายเนตร

๒) วันจันทร์ พระห้ามสมุทร

๓) วันอังคาร พระไสยาหรือพระคันธารราฐ

๔) วันพุธ พระอุ้มบาตร

๕) วันพฤหัสบดี พระสมาธิ

๖) วันศุกร พระรำพึง

๗) วันเสาร์ พระนาคปรก.

๒. จุดธูปเทียนบูชาพระเสร็จแล้ว ควรกราบ ๓ ครั้ง ประเคนเสร็จแล้วก็ดี พระสวดจบแล้วก็ดี กราบครั้ง ๑ หรือ ๓ ครั้งตามสมควร.

๓. ทอดผ้าสดับกรณ์หรือบังสุกุลแล้ว ต้องกราบพระครั้ง ๑ กราบศพหรืออัฏฐิอีกครั้ง ๑.

๔. การกราบตามที่นิยม กราบพระคุกเข่ากราบ ให้ประกอบด้วยองค์ ๕ ซึ่งเรียกว่าเบญจางคประดิษฐ์ คือต้องให้หน้าผาก ๑ ฝ่ามือทั้ง ๒ เข่าทั้ง ๒ จดพื้น: พึงนั่งคุกเข่าหมอบลง ทอดฝ่ามือแบที่พื้น แหวกช่องให้ห่างสักหน่อย พึงก้มศีรษะลงตรงช่องนั้น ให้หน้าผากจดพื้น.

ถ้ากราบคฤหัสถ์ นิยมนั่งพับเพียบ ขาบนยืดนิดหน่อย น้อมตัวหมอบลง วางกระพุ่มมือไว้กับพื้นไม่ต้องแบมือ ข้อศอกข้างหนึ่งวางตรงระหว่างแห่งเข่าทั้ง ๒ ข้างหนึ่งวางลงด้านนอกเข่าแถบล่าง หน้าผากจดบนกระพุ่มมือ ครั้งเดียว นิยมใช้ทั้งชายและหญิงนั่งพับเพียบกราบแบบนี้ มักใช้นั่งขาขวาทับบนเท้าซ้ายนิดหน่อย.

๕. สายสิญจน์ ผ้าภูษาโยง เมื่อขึงหรือลาดแล้ว จงอย่าข้ามเป็นอันขาด.

๖. ไม่ควรใช้เชือกหรือป่านตลอดจนด้ายกลุ่มด้ายหลอดแทนสายสิญจน์หรือผ้าภูษาโยงถ้าผ้าภูษาโยงไม่มี แม้ใช้ด้ายสายสิญจน์ก็ควร.

จับด้ายสายสิญจน์ ตามที่ทราบ จับเที่ยวแรก ๓ เส้น ท่านให้บริกรรมว่า อิ. สวา. สุ. จนกว่าจะจับพอ เที่ยวที่สอง ๙ เส้น ให้บริกรรมว่า อ. สํ. วิ. สุ. โล. ปุ. ส. พุ. ภ.

จับมงคล ท่านให้บริกรรมด้วยมงคลจักกวาฬน้อย คือ สพฺพพุทฺธา ฯ

๗. ไม่ควรนำสุรามาเลี้ยงในที่ฉะเพาะหน้าพระ ชื่อว่าขาดคารวะ เสียจรรยา ไม่เป็นจรรยาที่ดี.

๘. ไม่ว่าในเวลาไหน ๆ ไม่ควรนำสุราไปเลี้ยงกันในวัด เพราะวัดเป็นสถานที่สำหรับบำเพ็ญกุศล บำเพ็ญความดี ไม่ใช่สถานที่ทำความชั่ว ผู้ละเมิดชื่อว่าเสียจรรยาที่ดี เป็นไม่มีอายไร้ศีลธรรม.

ร.พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๔๘๘

ตา หู คอ จมูก ถ้า พิการ
หากไม่อยากทรมาน มั่งแล้ว
"ประชุมแพทย์" บริการ สะดวก
บำบัดทุกข์จักแคล้ว ก็แล้วอยู่ไหน ?

"ประชุมแพทย์" อยู่ข้าง ตลาด
ถนนสี่พระยา พาด ผ่านได้
และมีที่พักสะอาด สบาย
เหมาะ ใครไกลใกล้ อยู่ได้เสมอ

ชุด อยู่สวัสดิ์ โทร. ๓๒๕๓๑

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร
ถนนพระสุเมรุ จังหวัดพระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา
พ.ศ. ๒๔๙๘